



# **17<sup>e</sup> Voortgangsrapportage**

**1 juli 2010 - 31 december 2010**



---

**Colofon**

**Uitgegeven door:** Programmadirectie Ruimte voor de Rivier  
Postbus 24103  
3502 MC Utrecht

**Informatie:**  
Telefoon: 088-7972900

**Uitgevoerd door:**

**Opmaak:**

**Datum:** 11 maart 2011

**Status:**

**Versienummer:**

---

## Inhoudsopgave

<b>1.</b>	<b>Inleiding</b>	<b>4</b>
1.1.	Opdracht	4
1.2.	Leeswijzer	5
1.3.	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode	5
<b>2.</b>	<b>Het programma in zijn omgeving</b>	<b>8</b>
2.1.	Doel programma	8
2.2.	Organisatorische context en sturingsfilosofie	9
2.3.	Raakvlakken met andere ontwikkelingen	10
2.4.	Anticiperende maatregelen voor lange termijn	15
2.5.	Communicatie	16
<b>3.</b>	<b>De scope van het programma</b>	<b>18</b>
<b>4.</b>	<b>Planning en voortgang van het programma</b>	<b>20</b>
4.1.	Mijlpalen	20
4.2.	Voortgang	20
4.2.1.	Algemene toelichting op voortgangstabel	20
4.2.2.	Voortgang verslagperiode	23
4.2.3.	Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijddoelstelling	24
<b>5.</b>	<b>Risicomanagement en auditing</b>	<b>30</b>
5.1.	Beheersing risico's op programmaniveau	30
<b>6.</b>	<b>De financiën van het programma</b>	<b>35</b>
6.1.	Programmabudget en programmaraming	35
6.2.	Uitgaven en verplichtingen	37
6.3.	Kasritme Ruimte voor de Rivier	38
6.4.	Ontvangsten	38
6.5.	Monitoring post onvoorzien	39
	Bijlage 1: Communicatie met het parlement	40
	Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties	41
	Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002 – 2006)	43
	Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)	44
	Bijlage 4: Specificatie van onttrekkingen aan het budget 'onvoorzien'.	45

---

## 1. Inleiding

### 1.1. Opdracht

Nederland ligt in een delta van grote rivieren die een kenmerkende invloed hebben op het landschap. In 1993 en 1995 stond het water in de rivieren extreem hoog. In 1995 moesten 250.000 mensen en een miljoen stuks vee worden geëvacueerd. Dat was geen losstaand incident. In de afgelopen eeuwen zijn de rivieren geleidelijk ingeklemd geraakt tussen dijken. Voor de rivieren bleef steeds minder ruimte over om bij extreem veel waterafvoer uit te groeien tot een bredere stroom. Méér water betekende dus steeds sterker: hoger water. En intussen is het land achter de dijken door de jaren heen intensiever bebouwd en bewoond. Land dat tegelijkertijd langzaam daalt.

Bij eventuele dijkdoorbraken in het rivierengebied zijn twee tot vier miljoen Nederlanders in gevaar. De regering neemt daarom andere maatregelen om de veiligheid te vergroten, door nieuwe ruimte te scheppen voor de rivieren. Het rivierengebied is door deze maatregelen de komende vijftig jaar beschermd tegen overstromingen, uitgaande van de bij de PKB gehanteerde maatgevende afvoer. De maatregelen zijn uitgewerkt in de Planologische Kernbeslissing (PKB) *Ruimte voor de Rivier* die in 2006 unaniem door de beide Kamers is vastgesteld.

*Ruimte voor de Rivier* heeft als hoofddoelstelling dat de rivieren uiterlijk in 2015 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen die wettelijk zijn vastgesteld. Deze normen schrijven voor dat het Nederlandse rivierensysteem een piek in de waterafvoer, die statistisch eens per 1250 jaar kan voorkomen, veilig kan verwerken. Dit is de *maatgevende afvoer*. Deze is in 2001 voor de Rijn vastgesteld op 16.000 m<sup>3</sup>/s bij Lobith. De Maas benedenstrooms van Hedikhuizen moet uiterlijk in 2015 een maatgevende afvoer van 3.800 m<sup>3</sup>/s bij Borgharen veilig kunnen verwerken. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer nog verhoogd met een gezamenlijke toestroom van 250 m<sup>3</sup>/s vanuit de zijrivieren.

Het vereiste veiligheidsniveau in het rivierengebied rond de Rijntakken bij een maatgevende afvoer van 16.000 m<sup>3</sup>/s is statistisch bepaald. De berekeningen zijn gebaseerd op afvoergegevens die in de afgelopen honderd jaar zijn gemeten. Met de verwachte klimaatverandering is nog geen rekening gehouden. Op dit moment kunnen de rivieren 15.000 m<sup>3</sup>/s veilig afvoeren.

Om te voldoen aan de normen en om de maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m<sup>3</sup>/s veilig te kunnen verwerken, worden op 39 plaatsen maatregelen getroffen, door voornamelijk meer ruimte voor de rivier te creëren. Alleen waar het onmogelijk of te duur is om meer ruimte te scheppen, is dijkverbetering als maatregel opgenomen. De 39 maatregelen vormen samen het programma *Ruimte voor de Rivier*.

---

Behalve in veiligheid investeert Ruimte voor de Rivier in ruimtelijke kwaliteit. Het rivierengebied wordt mooier en aantrekkelijker en biedt straks meer ruimte voor landschap en recreatie. De dubbeldoelstelling waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit draagt bij aan het draagvlak voor de ruimtelijke ingreep in de regio ten behoeve van de waterveiligheid.

Provincies, gemeenten, waterschappen en Rijkswaterstaat – in totaal zeventien partners – voeren samen het programma Ruimte voor de Rivier uit. Voor de regie over alle planstudies en de realisatie van de maatregelen is de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier (PDR) opgericht.

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is eindverantwoordelijk, met medeverantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Het programma Ruimte voor de Rivier is op 15 mei 2001 aangewezen als 'Groot Project'. Conform de Regeling grote projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze zeventiende voortgangsrapportage (VGR17) gaat over de tweede helft van 2010.

Het programma Ruimte voor de Rivier is een onderdeel van het Deltaprogramma. Het Deltaprogramma kijkt ook naar de langetermijnopgave. De rivieren moeten in het jaar 2100 18.000 m<sup>3</sup>/s water kunnen afvoeren. Aanvullend op de PKB kunnen nu maatregelen worden getroffen voor de langetermijnopgave. Ze moeten voldoen aan de volgende criteria:

- De maatregel moet noodzakelijk zijn voor een afvoer van 18.000 m<sup>3</sup>/s;
- er is sprake van een koppeling tussen de wateropgave en een urgente ruimtelijke ontwikkeling;
- versneld uitvoeren van de maatregel is financieel aantrekkelijk vanwege synergievoordelen en bijdragen van andere partijen;
- de maatregel moet financieel inpasbaar zijn.

## **1.2. Leeswijzer**

Deze rapportage beschrijft de voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier in termen van scope (hoofdstuk 3), planning (hoofdstuk 4), risicomanagement en auditing (hoofdstuk 5) en financiën (hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een korte beschrijving gegeven van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (hoofdstuk 2).

## **1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode**

Het programma Ruimte voor de Rivier zit in de overgang van de planstudie- naar de realisatiefase. In de verslagperiode is voor de maatregel Kribverlaging Midden-Waal een projectbeslissing (SNIP 3) genomen. Dit betekent dat er in totaal nu bij negen maatregelen een projectbeslissing (SNIP 3) is genomen. Daarmee is voor 44% van

---

het PKB-budget voor de realisatiefase een SNIP 3-beslissing genomen.

In de verslagperiode is opdracht gegeven tot een evaluatie van de ontwerpprocessen in het kader van ruimtelijke kwaliteit. Deze evaluatie zal ook worden benut bij de externe tussentijdse evaluatie, die volgens de PKB in 2011 moet worden uitgevoerd. Deze tussentijdse evaluatie heeft zowel betrekking op de voortgang van de PKB-doelen als op de manier waarop de PKB wordt uitgevoerd. De resultaten van de tussentijdse evaluatie worden tegelijkertijd met VGR18 aan de Tweede Kamer aangeboden.

In de verslagperiode zijn geen scopewijzigingen geweest. Wel zijn in deze periode twee scopewijzigingen voorgelegd, waarover in de komende periode zal worden besloten:

- Het schrappen van twee maatregelen (=kribverlaging Waalbochten en Obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg), omdat de dijkteruglegging bij Lent meer waterstanddaling bereikt dan in de PKB is opgenomen;
- bij de uiterwaardvergraving Millingerwaard wordt de hydraulische taakstelling tussen rivierkilometer 867 en 868 gehaald, iets meer bovenstrooms dan in de PKB is aangegeven.

In de afgelopen periode is aan Rijkswaterstaat de projectopdracht verstrekt voor de planstudiefase van de uiterwaardvergraving Meinerswijk. In de verslagperiode is het plan van aanpak voor deze uiterwaardvergraving vastgesteld. Daarmee is voor de laatste PKB-maatregel de planstudie van start gegaan.

De provincie Gelderland heeft in de verslagperiode een goedkoper en meer betrouwbaar ontwerp voor het inlaat voor de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld ingediend. Dit ontwerp is vastgesteld en wordt nu verder uitgewerkt in het eindconcept.

De projectbeslissing (SNIP 3) voor de volgende twee maatregelen loopt ten opzichte van VGR16 vertraging op: extra uiterwaardvergraving Millingerwaard en dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Deze vertraging heeft naar verwachting geen gevolgen voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling voor eind 2015.

In de verslagperiode is het Rijksinpassingsplan voor de ontpoldering Noordwaard en het bestemmingsplan voor de dijkverlegging Westenholte vastgesteld. Na behandeling bij de Raad van State van de eventueel ingediende beroepen, is het bestemmingsplan voor de maatregelen pas onherroepelijk.

In de vorige twee voortgangsrapportages is gemeld dat het mogelijk lijkt om de waterveiligheid eind 2015 te halen. Alleen de maatregelen hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, dijkteruglegging Lent en dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei zullen pas na 2015 gereed zijn. De in de verslagperiode geactualiseerde planning toont daarin geen verandering.

---

De programmadirectie Ruimte voor de Rivier ondersteunt de initiatiefnemers en realisatoren bij het zoeken en uitvoeren van beheersmaatregelen. De inspanningen zijn vooral gericht op veel voorbereidende activiteiten, zodat direct tot (graaf)werkzaamheden kan worden overgegaan, zodra het bestemmingsplan onherroepelijk is. Daarnaast wordt bij veel maatregelen al gegund zonder dat alle gronden al in bezit zijn van de realisator. Bij vijf maatregelen heeft de realisator aangegeven dat voldoende gronden zijn verworven om te kunnen beginnen met de realisatie:

- ontpoldering Overdiepsche Polder;
- ontpoldering Noordwaard;
- dijkverlegging Westenholte;
- uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard;
- uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden.

In totaal is per 31 december 2010 circa 65 procent (55 procent in VGR16) van de totale vastgoedopgave in geld gerealiseerd en langs minnelijke weg verworven.

Waterschap Brabantse Delta heeft in de verslagperiode het werk gegund voor de maatregel ontpoldering Overdiepsche Polder. De aannemer heeft op 1 december 2010 een bijeenkomst gehouden voor de betrokken bewoners in het gebied. Daarmee is de uitvoering van start gegaan.

De verwachtingswaarde voor de programmerisico's is in het afgelopen half jaar gedaald met € 5 miljoen naar € 166 miljoen.

Het programmabudget bedraagt per 31 december 2010 € 2.342 miljoen. De raming op 31 december 2010 bedraagt € 2.327 miljoen, met een bandbreedte van 26 procent (was in VGR16 26,2 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen € 1,7 miljard en € 3 miljard.

---

## **2. Het programma in zijn omgeving**

### **2.1. Doel programma**

Het kabinet richt zich op het realiseren van twee samenhangende doelstellingen:

1. Op het vereiste niveau brengen van de bescherming van het rivierengebied tegen overstromingen;
2. Bijdragen aan het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied.

Het waarborgen van voldoende veiligheid is de hoofddoelstelling, de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit de tweede doelstelling.

#### *Veiligheid*

De PKB Ruimte voor de Rivier noemt een pakket maatregelen waarmee het vereiste wettelijke veiligheidsniveau is te realiseren. De ontwerpen van de maatregelen worden in de planstudiefase uitgewerkt. Tussentijdse pakkettoetsen bewaken het resultaat van het gehele maatregelenpakket. Dat gebeurt aan de hand van (samenhangende) berekeningen van de afvoerverdeling en de effecten op waterstanden van alle ontwerpen waarvoor een variantkeuze of projectbeslissing is genomen of in voorbereiding is. In VGR16 is geconcludeerd dat de tweede onafhankelijke pakkettoets uit begin 2010 laat zien dat het maatregelenpakket voldoet aan de veiligheidsdoelstelling. Tevens bleek dat op enkele locaties de maatregelen méér effect hebben dan waarvan in de PKB werd uitgegaan. Een uitzondering is de ontpoldering Overdiepsche Polder. Bij de projectbeslissing in 2008 heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat besloten dat deze maatregel 3 cm minder waterstanddaling oplevert dan de 30 cm die in de PKB is vastgesteld. Het tekort aan waterstanddaling kan worden opgevangen door de huidige hoogte van de dijken. Dit is in VGR 13 als scopewijziging gemeld (zie ook hoofdstuk 3).

#### *Ruimtelijke kwaliteit*

De rivierverruimende maatregelen bieden een kans om als drager te dienen om de ecologische, cultuurhistorische, landschappelijke en recreatieve waarden duurzaam te behouden en te versterken. De PKB heeft niet alleen tot doel om bij te dragen aan het bereiken en in stand houden van de waterveiligheid, maar ook behoud of versterking van economische, ecologische en landschappelijke functies.

Het rivierengebied is economisch, ecologisch en landschappelijk van internationaal belang. Het vormt een belangrijk onderdeel van de (inter)nationale ruimtelijke hoofdstructuur.

Herinrichtingsmaatregelen ten behoeve van de veiligheid worden zoveel mogelijk aangegrepen om ook de ruimtelijke kwaliteit te behouden of versterken. Voorwaarde is dan dat er geen strijdigheid mag zijn met de hoofddoelstelling van het riviersysteem: de afvoer van water, ijs en sediment.



---

Een onafhankelijk kwaliteitsteam (het zogeheten Q-team, voorgezeten door de Rijksadviseur van het Landschap) zorgt ervoor dat ruimtelijke kwaliteitsdoelen bij de herinrichtingsprojecten aandacht krijgen. Daartoe geeft het Q-team vroeg in het planproces advies aan de initiatiefnemers van de maatregelen. Waar nodig en mogelijk worden plannen aangepast.

## **2.2. Organisatorische context en sturingsfilosofie**

De aansturing van grote projecten binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu verloopt volgens het Beheersmodel voor de Grote Projecten.

Het programma Ruimte voor de Rivier heeft als dubbeldoelstelling veiligheid én ruimtelijke kwaliteit en bereikt deze doelen door middel van vele maatregelen die onderling verschillen, maar qua doelen en randvoorwaarden samenhangen. Vanuit deze programmagedachte ligt de focus op het beheersen van maatregelen zelf, de verbanden tussen maatregelen en de bijdrage die ze afzonderlijk leveren aan het realiseren van de twee doelen.

De planvorming en uitvoering om de doelen te bereiken hebben een decentraal karakter. Bij de opstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier is intensief samengewerkt met waterschappen, provincies, gemeenten en Rijkswaterstaat. In de planstudie- en realisatiefase is deze samenwerking voortgezet.

De verantwoordelijkheid voor een tijdige en beheerste realisatie is echter centraal belegd. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is politiek eindverantwoordelijk voor het programma Ruimte voor de Rivier en de realisatie van de in de PKB vastgelegde doelen.

In het samenspel tussen rijk en regio bestaat binnen de centrale programmakaders ruimte voor decentrale verantwoordelijkheid van de bestuurlijke partners en realisatoren. Decentrale initiatiefnemers zijn verantwoordelijk voor ontwerpkeuzes, risicomangement, vergunningen, selectie en aansturing van marktpartijen en de verwerving van lokaal draagvlak. Dit alles binnen de PKB-kaders van tijd, geld en scope. Mocht het decentrale bestuur in zijn afwegingen de in de PKB neergelegde doelen en kaders uit het oog verliezen, dan heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu vanuit zijn eindverantwoordelijkheid de bevoegdheid om het initiatiefnemerschap van de maatregel over te nemen en bij Rijkswaterstaat te leggen.

De sturingsfilosofie van het programma kent dus twee hoofdelementen. Enerzijds worden initiatiefnemers ondersteund, anderzijds is er toezicht op de initiatiefnemers door middel van toetsing van hun voorstellen. In haar faciliterende rol biedt de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier op diverse kennisgebieden ondersteuning. Dit om te voorkomen dat initiatiefnemers telkens opnieuw het wiel moeten uitvinden. Het gaat dan om kennis over wet- en regelgeving en kaders op het gebied van hydraulische modellen, de procesaanpak voor de ruimtelijke kwaliteit,

---

vergunningenmanagement, schaderegelingen, archeologie en de inrichting van het risicomangement.

Rijk en initiatiefnemers leggen in de planstudiefase afspraken vast in bestuursovereenkomsten. De initiatiefnemer kan de provincie zijn, een waterschap, een gemeente of Rijkswaterstaat.

In de realisatiefase sluiten het rijk en de uitvoerende partij een realisatieovereenkomst en een samenwerkingsovereenkomst. In de realisatieovereenkomst leggen ze afspraken en randvoorwaarden vast. Eén van de hoofdafspraken is dat de realisator een resultaatverplichting heeft ten aanzien van kwaliteit, geld en tijd. De uitvoerende partij is vanwege de ervaring met aanbesteding en uitvoering in de meeste gevallen een waterschap of Rijkswaterstaat. De samenwerkingsovereenkomst met alle geledingen van het bevoegd gezag draagt in de realisatiefase bij aan regionaal draagvlak, borgt bestuurlijke afstemming en helpt bij het tijdig doorlopen van planologische procedures en vergunningverlening.

### 2.3. Raakvlakken met andere ontwikkelingen

#### *NURG-programma*

Tussen het NURG-programma en Ruimte voor de Rivier bestaat een inhoudelijk samenhang. De Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG) is een programma, waarin 7.000 ha nieuwe natuur en veiligheid in het rivierengebied wordt gerealiseerd.

De PKB Ruimte voor de Rivier gaat ervan uit dat de zeven NURG-projecten vóór eind 2015 zijn uitgevoerd (zie onderstaande tabel). De NURG-projecten zijn géén onderdeel van het PKB-basispakket (met uitzondering van de maatregel Millingerwaard), maar zijn wel noodzakelijk voor het op tijd realiseren van de in de PKB opgenomen veiligheidsdoelstelling. Onderstaande tabel toont de voortgang van de zeven projecten d.d. 31 december 2010. Uit het overzicht blijkt dat de kans op niet tijdige uitvoering van de NURG-projecten toeneemt.

<b>Project</b>	<b>Voortgang/wanneer uitgevoerd</b>	<b>Bijdrage PKB-taakstelling</b>
uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden	Het in 2001 opgestelde inrichtingsplan bevat zes deelprojecten en wordt door zowel publieke als private partijen gerealiseerd en gefinancierd. In de deelprojecten die worden gerealiseerd door publieke partijen wordt de waterveiligheidsdoelstelling uiterlijk in 2015 gehaald. De inzet is om in het najaar van 2011 met de afzonderlijke private partijen een overeenkomst te sluiten, waarbij in ieder geval vastgelegd wordt dat uiterlijk 2015 die delen van het deelproject zijn uitgevoerd die noodzakelijk zijn voor het behalen van de hydraulische taakstelling. Dit geeft een extra waarborg, maar de realisatie door private partijen is niet afdwingbaar.	11 cm

<b>Project</b>	<b>Voortgang/wanneer uitgevoerd</b>	<b>Bijdrage PKB- taakstelling</b>
uiterwaardvergraving Millingerwaard	Het project is een combinatie van een NURG-project (met 6 cm waterstanddaling) en een PKB-maatregel (met 3 cm waterstanddaling). In de verslagperiode is het voorkeursalternatief aan de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu aangeboden. Zijn beslissing op het voorstel wordt begin 2011 verwacht. Volgens de planning wordt het veiligheidsniveau met de benodigde waterstanddaling voor eind 2015 opgeleverd.	6 cm
uiterwaardvergraving Bemmelse waarden	De uitvoering is begin 2010 van start gegaan. De meeste inrichtingswerkzaamheden zijn in 2010 reeds uitgevoerd. Het project wordt met de te realiseren waterstanddaling in de loop van 2011 opgeleverd.	5 cm
uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden	Oorspronkelijk zou het project in 2014 zijn gerealiseerd, maar het zoeken naar een oplossing voor de kwelproblematiek en de bestemmingsplanprocedure van de gemeente Druten heeft het project vertraagd. Volgens de huidige planning wordt het project op zijn vroegst in oktober 2016 afgerond. Gekeken wordt of er mogelijkheden zijn tot versnelling.	6 cm
natuurontwikkelingsproject Noordwaard	Het project is opgeleverd in mei 2008 en heeft 17 cm waterstanddaling gehaald.	17 cm
uiterwaardvergraving Renkumse Benedenwaard en Wageningen benedenwaard en veerstoep Lexkesveer	Het project is opgeleverd in november 2009 en heeft 18 cm waterstanddaling opgeleverd.	18 cm
uiterwaardvergraving Welsumerwaarden en Fortmonderwaarden natuur	Het inrichtingsplan wordt gefaseerd uitgevoerd. Er wordt een geul gegraven, kribben worden verlaagd en de oever wordt opnieuw ingericht. Hiermee wordt de vereiste waterstanddaling bereikt. De werkzaamheden worden naar verwachting in 2015 afgerond. De hieraan ten grondslag liggende planning gaat uit van onteigening. Vrijwillige verwerving is een reële mogelijkheid en kan leiden tot snellere uitvoering.	6-8 cm

#### *Natuur*

Circa 70 procent van het plangebied van Ruimte voor de Rivier ligt in Natura 2000-gebied. Het programma levert per saldo een positieve bijdrage aan de doelstellingen van Natura 2000. Echter, op maatregelniveau zijn significant negatieve effecten op de Natura 2000-doelen niet op voorhand uit te sluiten. Bij de meerderheid van de maatregelen moet daarom een passende beoordeling worden

---

opgesteld en wordt het vergunningtraject van de Natuurbeschermingswet doorlopen.

Door de complexiteit van de Natuurbeschermingswet en daarmee gepaard gaande interpretatieverschillen ten aanzien van de verplichtingen op grond van de wet loopt het programma kans op vertraging. In december 2009 heeft de Tweede Kamer de motie Boelhouwer/Koppejan aangenomen, die vraagt voor het rivierengebied "de doelstellingen voor waterveiligheid en natuur zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen en, indien de functies waterveiligheid en natuur conflicteren, de natuureisen te heroverwegen, zodat tijdige realisatie van waterveiligheidsmaatregelen geen gevaar loopt". De motie is ondersteuning van beleid. De rivierverruimende maatregelen bieden kansen om onder andere de natuur te versterken en bij te dragen aan de doelstellingen van Natura2000. Beide doelstellingen van waterveiligheid en Natura2000 worden op elkaar afgestemd.

Eind 2010 zijn nog geen Aanwijzingsbesluiten Natura 2000 vastgesteld die betrekking hebben op het rivierengebied. De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie heeft deze aangehouden. Alle definitieve aanwijzingsbesluiten ten aanzien van de Natura 2000-gebieden waar de hoogwaterveiligheid een knelpunt kan vormen, zijn doorgeschoven naar (halverwege) 2011. Voor die tijd moet zeker zijn dat er geen spanning bestaat tussen Natura 2000 en de doelstellingen ten aanzien van waterveiligheid. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu houdt in nauw overleg met het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie de natuurdoelen in de ontwerpaanwijzingsbesluiten tegen het licht. Totdat de aanwijzingsbesluiten definitief zijn vastgesteld, blijft het bevoegd gezag voor de Natuurbeschermingswet de natuurdoelen in de ontwerpaanwijzingsbesluiten als kader voor vergunningverlening hanteren.

Bij verschillende PKB-maatregelen blijkt dat de natuurdoelen voor ganzen die in de ontwerpaanwijzingsbesluiten zijn geformuleerd, tot onduidelijkheden en interpretatieverschillen leiden bij zowel initiatiefnemers als het bevoegd gezag. In de definitieve aanwijzingsbesluiten zullen de doelen voor ganzen dan ook opnieuw worden geformuleerd.

Er wordt gewerkt aan een nieuw integraal kader voor natuurwet- en regelgeving (Wet Natuur). De noodzaak hiervan is nogmaals onderstreept in het regeerakkoord. Bij de nieuwe wet Natuur staan onder meer vereenvoudiging van regelgeving en het uitgangspunt dat verplichtingen niet zwaarder mogen zijn dan wat er Europees is afgesproken centraal. Daarbij worden 'nationale koppen' op de Europese regels afgeschaft en wordt de rek en ruimte binnen de voorschriften optimaal benut. Naar verwachting sluit het wetgevingstraject niet aan op de planning van Ruimte voor de Rivier. Het is dus niet mogelijk de nieuwe regelgeving nog te benutten voor de uitvoering van het programma. Het is daarom van belang binnen de kaders van de bestaande Natuurbeschermingswet te zoeken naar oplossingen voor knelpunten. Bijvoorbeeld door aanpassing van

---

natuurdoelen, door het maximaal benutten van mogelijkheden voor het verrekenen van positieve en negatieve natuureffecten van maatregelen. Dit laatste zou kunnen door voor het riviereengebied het aantal Natura 2000-gebieden te hergroeperen van de huidige vijf naar bijvoorbeeld een of twee. Het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie onderzoekt de mogelijkheid van hergroepering.

#### *Stroomlijn*

De PKB Ruimte voor de Rivier hanteert als uitgangspunt dat de vegetatie in de uiterwaarden van de Rijntakken is teruggebracht tot het hydraulische referentiejaar 1997. In dat verband is in 2007 onder de naam 'Stroomlijn' een begin gemaakt met het aanpakken van het achterstallige beheer van de spontaan opgekomen vegetatie in het winterbed van de rivieren. Deze terreinen zijn in beheer bij uiteenlopende organisaties zoals Staatsbosbeheer. Stroomlijn en het hydraulische referentiejaar 1997 zijn dus als voorwaarde beschouwd voor de ontwerpen binnen het programma en nodig voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling in 2015.

Bij Natura 2000-gebieden wordt echter niet het jaar 1997, maar het jaar 2008 als referentiejaar gehanteerd. Dat is een verruwde situatie ten opzichte van 1997; tussen 1997 en 2008 is er in het winterbed immers meer vegetatie gegroeid. Daardoor is inmiddels meer dan vijf centimeter extra waterstandverhoging ontstaan. Het effect van de PKB-maatregelen wordt daarmee deels tenietgedaan. Om de taakstellende waterstanddaling te realiseren, is het dus van belang om 1997 als uitgangsjaar te hanteren en het achterstallige beheer voortvarend weg te werken (want anders dient er te worden besloten tot additionele rivierverruiming of dijkversterking). In dat verband wordt binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu een risicoanalyse Natura 2000 voor Stroomlijn uitgevoerd. Daar de beheerplannen en aanwijzingsbesluiten in ontwikkeling zijn en zowel natuurbehoud als natuurontwikkeling nastreven, heeft de minister van Verkeer en Waterstaat in de verslagperiode aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit verzocht de vaststelling van de Natura 2000-aanwijzingsbesluiten uit te stellen. Om in de verdere toekomst het verruwen tegen te gaan, wordt nu een wijziging van de Waterwet voorbereid zodat eigenaren worden verplicht de vegetatie in overeenstemming met de rivierkundige functie te onderhouden.

#### *Crisis- en Herstelwet*

Op 31 maart 2010 is de Crisis- en Herstelwet in werking getreden. Een deel van de PKB-maatregelen profiteert daarvan. In de verslagperiode is gewerkt aan het voornemen om door middel van een Algemene Maatregel van Bestuur alle PKB-maatregelen onder de werking van deze wet te brengen. De inwerkingtreding van de Algemene Maatregel van Bestuur was gepland voor 1 januari 2011. De nieuwe planning is 1 april 2011.

#### *Rijksinpassingsplan en rijkscoördinatie*

Bij het vaststellen van de PKB is besloten om de maatregelen Ontpoldering Noordwaard, Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en Berging Volkerak-Zoommeer onder de noemer te brengen van een rijksprojectbesluit en de vergunningen te coördineren. De Wet ruimtelijke ordening kent geen rijksprojectbesluit meer. Wel is het

---

mogelijk om een Rijksinpassingsplan vast te stellen en zo de vergunningen te coördineren. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft daartoe voor de drie maatregelen op 1 oktober 2009 een coördinatiebesluit genomen en bij deze gelegenheid tevens besloten de vergunningen voor de dijkeruglegging Lent te laten coördineren door het rijk. Dit is in VGR15 gemeld en het besluit is aan de Eerste en Tweede Kamer toegestuurd.

Coördinatie op grond van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) of de Waterwet is toegepast bij de vaststelling van het provinciaal inpassingsplan en overige benodigde besluiten voor de ontpoldering Overdiepsche Polder (zie paragraaf 4.2.4 in VGR16). Zo is in één keer zekerheid ontstaan over de hoofdbesluiten voor de uitvoering van die maatregel.

Aanvullend op de eerdere maatregelen zal de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu ook een Rijkscoördinatiebesluit nemen voor de voorbereiding en bekendmaking van de vergunningen voor de kribverlagingen langs de Waal en de zomerbedverlaging Beneden-IJssel. Het gaat namelijk om maatregelen in rijkswater die door het Rijk worden uitgevoerd. Bovendien strekken de maatregelen zich over meerdere provincies uit.

Waterschap Rivierenland voert PKB-dijkversterkingen uit op diverse trajecten in de provincies Gelderland, Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Brabant. De traditionele procedure vergt veel lokale besluiten (projectplannen Waterwet voor afzonderlijke dijkversterkingstrajecten en gemeentelijke bestemmingsplannen). Daarom is op verzoek van het waterschap besloten één Rijksinpassingsplan vast te stellen. Het resultaat van dit besluit is:

- Versnelling van de proceduretijd met naar verwachting enige maanden en daardoor beperking van risico's op vertraging;
- geconcentreerd beroep bij de Raad van State en de mogelijkheid gebruik te maken van doorzettingsmacht (art. 3.36 Wro).

Het Rijksinpassingsplan en de Wro-rijkscoördinatie zal betrekking hebben op de volgende dijkvakken:

- Lekdijk, dijkkring 43, Fort Everdingen - Ravenswaaij (provincie Gelderland, gemeenten Culemborg en Buren);
- Neder-Rijndijk, dijkkring 43, Rijswijk - Opheusden (provincie Gelderland, gemeenten Buren en Neder-Betuwe);
- Neder-Rijndijk, dijkkring 43, Arnhem/Malburgen (provincie Gelderland, gemeente Arnhem).

#### *Effect op scheepvaart*

De initiatiefnemers van maatregelen van Ruimte voor de Rivier maken bij de planvorming inzichtelijk of en welke gevolgen zijn te verwachten voor de scheepvaart. Daarbij geven ze aan hoe deze gevolgen zijn te mitigeren. Zo is de verwachting dat de kribverlagingen langs de Waal en de dijkeruglegging bij Lent zullen leiden tot extra aanzanding van de hoofdvaargeul. Toename van het onderhoudsbaggerwerk kan de scheepvaart op de Waal (= hoofdtransportas) hinderen. Aan de gemeente Nijmegen is gevraagd om samen met vaarwegbeheerder Rijkswaterstaat mitigerende maatregelen te onderzoeken om aanzanding van de vaargeul en dwarsstroming bij de in- en

---

uitstroomopening van de nevengeul tegen te gaan. Ook zijn maatregel gevraagd om te voorkomen dat schepen de nevengeul invaren.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu onderzoekt hoe aanzanding van de vaargeul kan worden geminimaliseerd en eventuele extra baggerinspanningen zó kunnen worden uitgevoerd, dat de hinder voor de scheepvaart beperkt blijft. Recent is in dat verband een onderzoek gestart naar de effecten van circa 10 kilometer 'langsdammen' in de Waal. Met dit mogelijke alternatief voor kribverlaging zou in de toekomst een waterstanddaling kunnen worden bereikt met vermoedelijk minder aanzanding van de vaargeul als neveneffect. Halverwege 2011, bij het nemen van de projectbeslissing over de kribverlaging Waal Fort St. Andries en Beneden Waal, wordt bezien of het mogelijk is de pilot langsdammen te integreren in de aanbesteding.

## **2.4 Anticiperende maatregelen voor lange termijn**

Bij drie PKB-maatregelen worden op verzoek van de regionale initiatiefnemers de aanleg gecombineerd uitgevoerd met maatregelen die reeds anticiperen op de wateropgave, die nodig is voor lange termijn. Het betreft de zomerbedverlaging Beneden-IJssel bij Kampen en de twee dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei bij Zutphen.

### *IJsseldelta-Zuid bij Kampen*

Op 19 augustus 2010 heeft de toenmalige minister van Verkeer en Waterstaat de Tweede Kamer een schriftelijke reactie gestuurd op de aanvullende beoordeling van het project IJsseldelta-Zuid door het Centraal Planbureau. Daarin staat dat de hoogwatergeul, ook bij een strengere norm en een hoger IJsselmeerpeil, een belangrijke bijdrage blijft leveren aan de waterveiligheid langs de IJssel. Het project biedt een unieke kans om de waterveiligheidsopgave te combineren met andere maatschappelijke belangen in het gebiedsontwikkelingsplan IJsseldelta-Zuid van de provincie Overijssel.

Op 30 september 2010 heeft de gemeenteraad van Kampen een hoorzitting gehouden over de waterveiligheidssituatie rondom Kampen. De raad ontving de Deltacommissaris en deskundigen van waterschap Groot Salland, Rijkswaterstaat, Centraal Planbureau en van de Technische Universiteit Delft. De gemeenteraad heeft in zijn vergadering van 16 december 2010 besloten in te stemmen met het rapport van bevindingen. Eén van de conclusies was: "De kans op overstroming als gevolg van extreme opwaaiing vanuit het IJsselmeer wijzigt niet als gevolg van de zomerbedverdieping en de aanleg van de bypass. Door de zomerbedverdieping en de aanleg van de bypass wordt de kans op overstroming als gevolg van rivierpeilstijging kleiner." De gemeenteraad van Kampen zal de Tweede Kamer op de hoogte stellen van de conclusies van de hoorzitting.

De projectbeslissing over de zomerbedverlaging en de hoogwatergeul zal naar verwachting medio 2011 worden genomen, op basis van het plan dat de provincie Overijssel voorjaar 2011 indient. Dit is enkele maanden later dan aanvankelijk voorzien. De te verwachten effecten van de zomerbedverlaging op de grondwaterstand, scheepvaart,

---

landbouw en natuur vragen zorgvuldig onderzoek en dat kost tijd. De effecten worden opgenomen in het MER.

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft tijdens het notaoverleg MIRT van 13 december 2010 toegezegd dat hij de Tweede Kamer het plan voor IJsseldelta-Zuid zal doen toekomen.

#### *IJsselsprong bij Zutphen*

De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft in december 2009 een beslissing genomen over de voorkeursvariant voor de twee dijkverleggingen die onderdeel zijn van het gebiedsontwikkelingsplan IJsselsprong. De beslissing omvat tevens een gecombineerde aanleg van deze waterveiligheidsmaatregelen met een buitendijkse smalle geul. Vanuit de regio is tevens het verzoek gekomen om de binnendijkse reservering voor de langetermijnpoging uit de PKB te schrappen. De beslissing over dit verzoek moet wachten op de resultaten van een toets die het ministerie van Infrastructuur en Milieu uitvoert op de robuustheid van de buitendijkse geul voor de lange termijn. Deze toets is naar verwachting in het tweede kwartaal van 2011 afgerond. De beslissing over dit punt valt naar verwachting medio 2011, tegelijkertijd met de projectbeslissing (SNIP 3) over de dijkverleggingen en de buitendijkse geul.

## **2.5 Communicatie**

Steeds meer maatregelen van Ruimte voor de Rivier gaan de realisatiefase in. Dat genereert meer aandacht voor het programma. Werkzaamheden worden zichtbaar en uitvoeringsrisico's op papier kunnen werkelijkheid worden, bijvoorbeeld het raken van een leiding bij graafwerkzaamheden of een ongeluk. In het Jeugdjournaal was aandacht voor het per abuis maaien van jonge boompjes in de Hondsbroeksche Pleij.

Hoge waterstanden brengen meer media-aandacht met zich mee. Een kleine piek in de landelijke media-aandacht was in november 2010 te zien toen extreme regenval hoge waterstanden veroorzaakte in Limburg en langs de IJssel. Het programma Ruimte voor de Rivier werd in diverse landelijke bladen genoemd als voorbeeld van hoe Nederland blijft zorgen voor de waterveiligheid.

Het televisieprogramma *Andere Tijden* besteedde aandacht aan Ruimte voor de Rivier en de schooltelevisie ging, in een programma voor het VMBO, in op de verschillende maatregelen van Ruimte voor de Rivier.

In de afgelopen verslagperiode was er opnieuw veel internationale aandacht voor Ruimte voor de Rivier. Buitenlandse delegaties uit onder andere de Verenigde Staten, China, Brazilië, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Indonesië en Vietnam bezochten de locaties van diverse soorten maatregelen. Zo bracht de Amerikaanse senator van Louisiana samen met de burgemeester van New Orleans een bezoek aan het project Noordwaard. Een Chinese delegatie was te gast in Lent en in de Overdiepsche Polder.



---

Ruimte voor de Rivier is *Lead Partner* van twee Interreg IV B projecten in Noordwest-Europa. Dit programma ondersteunt de transnationale samenwerking tussen overheden bij projecten op onder meer het gebied van waterveiligheid. Het zijn ALFA (*Adaptive Land use for Flood Alleviation*), gericht op hoogwaterbescherming in een landelijke omgeving, en FRC (*Flood Resilient Cities*), gericht op hoogwaterbescherming in steden. In dit kader heeft de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier deelgenomen aan sessies in Polen, Frankrijk en Groot-Brittannië.

De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier heeft deelgenomen aan een aantal landelijke informatieve evenementen in het Rivierengebied voor mensen met belangstelling voor het programma en voor het waterveiligheidsbeleid. Op 18 en 19 september 2010 waren op 'de dag van de dijk' de locaties Noordwaard en Waalkribben open voor publiek. Vooral voor de ontpoldering Noordwaard toonden de ongeveer vierhonderd bezoekers veel belangstelling.

Op 25 september 2010 was Ruimte voor de Rivier met een informatiestand aanwezig bij de sluiting van de Maeslantkering. Er was veel vraag naar informatie over het programma en over maatregelen in de regio, zoals Waterberging Volkerak-Zoommeer en de ontpoldering Noordwaard. Ook tijdens het eerste Nationale Deltacongres was Ruimte voor de Rivier present, bij het deelprogramma Rivieren.

De regionale pers heeft aanhoudend belangstelling voor de IJssel en bypass Kampen, maar ook voor de ontpoldering Noordwaard, de Overdiepsche polder en de maatregelen bij Deventer en Zwolle. In de Overdiepsche polder is op 1 december 2010 het werk van de aannemer van start gegaan en daarmee de realisatiefase van het project.

### 3. De scope van het programma

Als zich wijzigingen voordoen in de scope van het programma, maakt de voortgangsrapportage daar melding van. Er is sprake van een scopewijziging als het beoogde projectresultaat is veranderd ten opzichte van het projectresultaat zoals dat in de PKB is vastgelegd (met uitzondering van wijzigingen in de bijbehorende randvoorwaarden van tijd en geld).

Het vertrekpunt voor de scope van het programma is de PKB deel 4 Ruimte voor de Rivier, die op 26 januari 2007 in werking is getreden.



In de verslagperiode heeft de initiatiefnemer, zijnde Rijkswaterstaat, aangegeven dat er een scopemutatie aan de orde is omtrent de PKB-maatregel 'extra uiterwaardvergraving Millingerwaard'. De PKB meldt dat deze maatregel wordt uitgevoerd tussen rivierkilometer 870 en 872. De hydraulische taakstelling zal echter worden gehaald tussen rivierkilometer 867.5 en 868.5, iets meer bovenstrooms dan in de PKB is aangegeven. Op deze manier is de ingreep hydraulisch het meest effectief en past binnen de hydraulische opgave op riviertakniveau. De mutatie wordt in tabel 3.1 opgenomen na de beslissing over het voorkeursalternatief door de staatssecretaris. Deze beslissing wordt in het voorjaar van 2011 verwacht.

Verder komen twee maatregelen bovenstrooms van Nijmegen te vervallen wanneer de staatssecretaris in het voorjaar van 2011 beslist over de in de verslagperiode voorgelegde SNIP 3-beslissing van de dijkteruglegging Lent. Dit ontwerp realiseert met 34 cm 7 cm meer waterstanddaling dan de noodzakelijke 27 cm. Als de twee maatregelen bovenstrooms van Nijmegen niet zouden vervallen, dan vloeit meer water naar de Waal dan volgens de beleidsmatige afvoerverdeling is gewenst. De twee bovenstroomse maatregelen, die kunnen komen te vervallen, zijn de kribverlaging Waalbochten en de maatregel 'obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg'. De gelden die hierdoor vrijkomen zullen worden benut om de meerkosten van de dijkteruglegging Lent te financieren. Ook deze mutatie wordt pas in tabel 3.1 opgenomen na de beslissing door de staatssecretaris.

Tabel 3.1 geeft de scopewijzigingen tot nu toe weer. Het financiële saldo van de scopewijzigingen tot en met de verslagperiode is -5,6 miljoen euro (prijspeil 2010).

Scopewijzigingen tot verslagperiode	Financieel gevolg	Periode
- dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard	+ € 2 miljoen	VGR 12
- wijziging waterstanddalend effect bij de SNIP 3-beslissing van de ontpoldering Overdiepsche Polder met 3 cm minder	-	VGR 13
- niet uitvoeren van de dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei	- € 2,1 miljoen	VGR 14
- niet uitvoeren kadeverlaging Biesbosch	- € 1,5 miljoen	VGR 15
- uitbreiding plangebied met Oosterhoutse Waarden bij dijkteruglegging Lent (gefinancierd uit Kaderrichtlijn Water-budget)	+ € 5 miljoen	VGR16
- niet uitvoeren van de dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	- € 9 miljoen	VGR16
Saldo van de scopewijzigingen	- € 5,6 miljoen	

Tabel 3.1: Scopemutaties

---

## 4. Planning en voortgang van het programma

### 4.1. Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de belangrijkste mijlpalen die het ministerie van Infrastructuur en Milieu onderscheidt in de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP): de zogenaamde SNIP-fasen. Dat zijn de variantkeuze (SNIP 2a), de projectbeslissing (SNIP 3), de voorbereidingsbeslissing voor de uitvoeringsfase (SNIP 4), de uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) en de opleveringsbeslissing (SNIP 6).

De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het begin van de realisatiefase. Volgend op de projectbeslissing neemt het bevoegde bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel.

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van het programma en van enkele specifieke maatregelen toegelicht.

### 4.2. Voortgang

#### 4.2.1. Algemene toelichting op voortgangstabel

Tabel 4.1 geeft de voortgang per maatregel aan. Als de 'planning datum projectbeslissing in PKB' afwijkt van de PKB, dan is dat in een eerdere voortgangsrapportage gemeld. Deze mutaties worden in bijlage 2 verklaard.

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum projectbeslis- sing PKB
Boven-Rijn/Waal				
1	Obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de zandberg	Rijkswaterstaat	Voornemen dat maatregel vervalt.	Q3 2010
2	Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing aangeboden aan staatssecretaris	Q1 2012
3	Dijkteruglegging Lent	Gemeente Nijmegen	Projectbeslissing aangeboden aan staatssecretaris	Q3 2010
4	Kribverlaging Waalbochten (161 kribben)	Rijkswaterstaat	Voornemen dat maatregel vervalt.	Q3 2011
5	Kribverlaging Midden-Waal (253 kribben)	Rijkswaterstaat	Uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 14 oktober 2010
6	Kribverlaging Waal – Fort St. Andries (167 kribben)	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011
7	Kribverlaging Beneden	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in	Q3 2011





	<b>Naam Maatregel</b>	<b>Initiatiefnemer/ realisator</b>	<b>Fase/lopende activiteit</b>	<b>Planning datum projectbeslis- sing PKB</b>
	Waal (161 kribben)		voorbereiding	
8	Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland	Waterschap Rivierenland	Uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21- 6-2010
<b>Benedenrivierengebied</b>				
9	Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen	Gemeente Gorinchem	Uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 10- 12-2009
10	Ontpoldering Noordwaard (meestromend)	Rijkswaterstaat	Uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21- 12-2009
11	Ontpoldering Overdiepsche Polder (meestromend)	Waterschap Brabantse Delta	Oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 9- 10-2008
12	Kadeverlaging Biesbosch	Rijkswaterstaat	Maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
13	Dijkverbetering Amer/ Donge	Waterschap Brabantse Delta	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
14	Dijkverbetering Steurgat/ land van Altena	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
15	Dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
16	Dijkverbetering Oude Maas/ Hoeksche Waard	Waterschap Hollandsche Delta	Projectbeslissing in voorbereiding. Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012
17	Dijkverbetering Oude Maas/ Voorne Putten	Waterschap Hollandsche Delta	Projectbeslissing in voorbereiding. Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012
	Zuiderklip	Rijkswaterstaat	Oplevering veiligheid d.d. 8-12-2008	Projectbeslissing genomen in 2005
18	Berging Volkerak Zoommeer	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
<b>Neder-Rijn/ Lek/ Pannerdensch Kanaal</b>				
19	Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	Private partij	Voorbereiding uitvoeringsbeslissing	Projectbeslissing genomen in 2010
20	Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Rijkswaterstaat	Variantenkeuze in voorbereiding	Q3 2011
21	Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
22	Uiterwaardvergraving Middelwaard	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
23	Uiterwaardvergraving De Tollewaard	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
24	Obstakelverwijdering	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in	Q1 2012

	<b>Naam Maatregel</b>	<b>Initiatiefnemer/ realisator</b>	<b>Fase/lopende activiteit</b>	<b>Planning datum projectbeslis- sing PKB</b>
	Machinistenschool Elst		voorbereiding	
25	Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	Provincie Utrecht	Projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011
26	Dijkverbetering Neder-Rijn Geldersche Vallei	Waterschap Vallei en Eem	Maatregel is geschrapd (zie tabel 3.1 scopemutaties)	
27	Dijkverbetering Neder- Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
28	Dijkverbetering Neder- Rijn/ Arnhemse- en Velpsebroek	Waterschap Rijn en IJssel	Projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2010
29	Dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2011
30	Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Waterschap Rivierenland	Projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011
31	Dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	Waterschap Stichtse Rijnlanden	Maatregel is geschrapd (zie tabel 3.1 scopemutaties)	
<b>IJssel</b>				
32	Dijkverlegging Cortenoever	Waterschap Veluwe	Projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011
33	Dijkverlegging Voorsterklei	Waterschap Veluwe	Projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011
34	Uiterwaardvergraving Bolswerkplas, Worp en Ossenwaard	Waterschap Groot Salland en Waterschap Veluwe	Voorbereiding uitvoeringsbeslissing	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 02-2010
35	Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	Waterschap Groot Salland en Waterschap Veluwe	Voorbereiding uitvoeringsbeslissing	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 02-2010
36	Hoogwatergeul Veessen- Wapenveld	Waterschap Veluwe	Projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011
37	Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Waterschap Groot Salland	Voorbereiding uitvoeringsbeslissing	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
38	Dijkverlegging Westenholte	Waterschap Groot Salland	Voorbereiding uitvoeringsbeslissing	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
39	Zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Rijkswaterstaat	Projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012
	Hondsbroeksche Pleij	Rijkswaterstaat	Oplevering veiligheidsniveau verwacht in 2011	Projectbeslissing genomen in 2005

Tabel 4.1: Voortgang Maatregelen

---

Vermeld zijn de data van de projectbeslissingen per maatregel. De projectbeslissing is de beslissing van de bewindspersoon om de planstudiefase af te ronden en de voorbereiding van de realisatie te starten. In de PKB zijn de data van projectbesluiten vermeld.

Legenda	Mijlpaal van deze fase
	Variantenkeuze (SNIP 2a)
	Projectbeslissing (SNIP 3)
	Uitvoeringsbeslissing (SNIP 5)
	Oplevering veiligheidsniveau (SNIP 6)

## 4.2.2 Voortgang verslagperiode

### A. mijlpalen planstudiefase

#### Projectopdracht en plan van aanpak/SNIP 2a

In de afgelopen periode is aan Rijkswaterstaat de projectopdracht verstrekt voor de planstudiefase van de uiterwaardvergraving Meinerswijk. In de verslagperiode is het plan van aanpak voor deze uiterwaardvergraving vastgesteld. Daarmee is voor de laatste PKB-maatregel de planstudie van start gegaan.

#### Projectbeslissing (SNIP 3)

Afgelopen half jaar is de projectbeslissing genomen voor de kribverlaging Midden-Waal. De gunning is medio 2011 voorzien. Daarmee is, inclusief de eerder genomen projectbeslissingen, voor 44 procent (VGR16: 42 procent) van het PKB-budget voor de realisatiefase (prijspeil 2010) een SNIP 3-beslissing genomen.

In de verslagperiode is van onderstaande maatregelen de geplande datum voor de projectbeslissing (zie ook bijlage 2) gewijzigd:

- De extra uiterwaardvergraving Millingerwaard: doordat de markt vervroegd wordt benaderd, doorloopt de maatregel een ander traject. Het ontwerp van het inrichtingsplan wordt in samenwerking met de te benaderen marktpartij uitgewerkt. Deze innovatieve aanpak betekent dat de uitvoering begin 2012, direct na de projectbeslissing, kan starten. Het houdt ook in dat die projectbeslissing later dan in 2010 – zoals in de PKB staat – zal vallen. Realisatie van het veiligheidsniveau is uiterlijk in 2015.
- De projectbeslissing voor de maatregel dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden is vertraagd, omdat Waterschap Rivierenland de projectbeslissing voor deze maatregel (gepland in Q3 2010) wil combineren met de projectbeslissing voor twee andere PKB-maatregelen, waar het waterschap initiatiefnemer voor is (gepland in Q3 2011). De vertraging heeft geen gevolgen voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling voor eind 2015.

### B. mijlpalen realisatiefase

#### Voorbereiding van ruimtelijke plannen (op weg naar een uitvoeringsbeslissing)

Voor de volgende maatregelen is in de verslagperiode het ontwerpbestemmingsplan ter visie gelegd:

- 
- uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden;
  - uiterwaardvergraving Bolswerkplas, Worp en Ossenwaard;
  - uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden. Hier zijn dertien zienswijzen op ontvangen.

In de verslagperiode is voor twee maatregelen het bestemmingsplan vastgesteld:

- Rijksinpassingsplan ontpoldering Noordwaard;
- bestemmingsplan dijkverlegging Westenholte.

Na behandeling bij de Raad van State van de eventueel ingediende beroepen, is het bestemmingsplan voor de maatregelen pas onherroepelijk.

#### Uitvoeringsbeslissingen (SNIP 5)

Voor de ontpoldering Overdiepsche Polder is het werk gegund.

Voor de maatregelen ontpoldering Noordwaard, de uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden en de dijkverlegging Westenholte is de uitvraag naar de aannemers gegaan en is de gunning voorzien in de komende verslagperiode.

#### **4.2.3 Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijddoelstelling**

De vorige voortgangsrapportages meldden dat het mogelijk lijkt om de waterveiligheid eind 2015 te halen. Alleen de maatregelen hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, de dijkteruglegging Lent en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei zullen pas na 2015 gereed zijn. De in de verslagperiode geactualiseerde planning toont daarin geen verandering. In VGR16 werd gemeld dat ook de dijkverlegging Westenholte pas na 2015 zou worden opgeleverd. De actuele verwachting is dat deze maatregel alsnog tijdig zal worden opgeleverd. In de verslagperiode hebben enkele cruciale vastgoedtransacties plaatsgevonden, en de zettingstijd van de nieuw aan te leggen dijk neemt minder tijd in beslag dan ten tijde van VGR16 nog werd verondersteld.

De programmadirectie Ruimte voor de Rivier en de initiatiefnemers/realisatoren spannen zich in om direct na de projectbeslissing het ontwerpbestemmingsplan ter visie te leggen en direct na het onherroepelijk zijn van het bestemmingsplan de uitvoering te laten beginnen. Daartoe is parallel aan het besluitvormingstraject de minnelijke grondverwerving geïntensiveerd en de marktbenadering vervoegd. Omdat het bestemmingsplan met het vergunningenspoor veel expertise en capaciteit vraagt, verleent de programmadirectie Ruimte voor de Rivier hier met nadruk ondersteuning. Het streven is dat de fysieke uitvoering van alle maatregelen in 2012 zal zijn gestart.

In VGR16 is uitgebreid stilgestaan bij de wijze waarop de programmadirectie Ruimte voor de Rivier de initiatiefnemers en realisatoren ondersteunt bij het zoeken en uitvoeren van beheersmaatregelen, zodat eind 2015 de gestelde waterstanddaling



---

wordt bereikt. De programmadirectie gaat hier onverminderd mee door. De inspanningen zijn vooral gericht op veel voorbereidende activiteiten, zodat direct tot (graaf)werkzaamheden kan worden overgegaan zodra het bestemmingsplan onherroepelijk is. Daarnaast wordt bij veel maatregelen al gegund zonder dat alle gronden al in bezit zijn van de realisator. Bij vijf maatregelen heeft de realisator aangegeven dat voldoende gronden zijn verworven om te kunnen beginnen met de realisatie:

- ontpoldering Noordwaard;
- ontpoldering Overdiepsche Polder;
- dijkverlegging Westenholte;
- uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard (100 procent beschikbaar);
- uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (100 procent beschikbaar).

In totaal is per 31 december 2010 al circa 65 procent (55 procent in VGR16) van de totale vastgoedopgave in geld gerealiseerd en langs minnelijke weg verworven.

Bij de volgende drie maatregelen is begonnen met (voorbereiding van) de onteigeningsprocedure:

- ontpoldering Overdiepsche Polder (ter inzage legging van de onteigeningsstukken op 2 juli 2010);
- ontpoldering Noordwaard (aanbieding van de onteigeningsstukken aan de Kroon op 8 november 2010);
- dijkverlegging Westenholte (aanbieding van de onteigeningsstukken aan de Kroon op 21 december 2010).

#### **4.2.4. Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau**

##### *Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard*

In de verslagperiode is het voorkeursalternatief voor deze maatregel voor besluitvorming aangeboden aan de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. De suggestie in de PKB om de kade van de Millingerdam te verlagen, is als variant afgefallen vanwege de negatieve morfologische effecten op het zomerbed. Dit feit leidt ertoe dat een vertakt geulenpatroon wordt voorgesteld. Het voorkeursalternatief is 2,6 miljoen euro duurder dan de oorspronkelijke raming van 5,2 miljoen euro in de PKB. De provincie Gelderland en de Dienst Landelijk Gebied van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie dragen de kosten die zijn verbonden aan het verplaatsen van overslagbedrijf De Beijer en aan de natuuropgave. De winning van zand en klei dat vrijkomt bij het graven voor het geulenpatroon en het verlagen van de uiterwaard, draagt bij aan de financiering van het plan. Het risico op lagere zandopbrengsten zal worden afgedekt door het instellen van een plafondbedrag in de aanbesteding. De beslissing van de staatssecretaris op het voorstel wordt begin 2011 verwacht.

##### *Dijkteruglegging Lent*

Deze maatregel is één van de meest ingrijpende uit het programma. De dijk bij het dorp Lent wordt teruggelegd en er wordt een nevengeul gegraven in de uiterwaarden. Daardoor krijgt de Waal

---

meer ruimte voor de waterafvoer en wordt de zogeheten flessenhals bij Nijmegen opgelost.

In 2006 was er bij de behandeling van de PKB in het parlement sprake van fel verzet van bewoners tegen de dijkteruglegging. Dankzij de inzet en aanpak van de gemeente is het gelukt om een breed bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak te creëren voor het plan. Inmiddels is circa 75 procent van de te verkrijgen gronden en opstallen in bezit.

De raming voor de dijkteruglegging in het door de gemeente Nijmegen voorgelegde SNIP 3-advies is 351 miljoen euro. Dit is lager dan de raming uit de Bestuursovereenkomst van 2008 (doordat een aantal versoberingen is doorgevoerd) en hoger dan het budget dat in de PKB voor deze maatregel was gereserveerd.

Zoals eerder vermeld zorgt de maatregel voor een waterstanddaling van 34 cm; 7 cm méér dan noodzakelijk (27 cm). Hierdoor kunnen twee PKB-maatregelen bovenstrooms van Nijmegen vervallen. De projectbeslissing voor de dijkteruglegging en het schrappen van de twee PKB-maatregelen is in de verslagperiode aan de staatssecretaris voorgelegd. Zijn beslissing wordt begin 2011 verwacht.

#### *Kribverlagingen Midden-Waal*

De verlaging van de kribben aan beide zijden van de Waal met circa één meter moet resulteren in 12 cm waterstanddaling. In 2009 is begonnen met een pilot voor de verlaging van 100 van de 253 kribben in de Midden-Waal. De oplevering van de laatste 30 kribben uit de pilot is vertraagd door de hoge waterstand in de verslagperiode en door het laat beschikbaar komen van de WVo-vergunning. In de verslagperiode is door de minister van Verkeer en Waterstaat de projectbeslissing genomen voor verlaging van de overige 153 kribben in de Midden-Waal. Inmiddels is aan de markt gevraagd een aanbieding te doen. De uitvoering zal in 2011 starten.

#### *Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging buitenpolder Munnikenland*

Het plan van aanpak voor de realisatie is in de verslagperiode vastgesteld. Het bevoegd gezag heeft de Samenwerkingsovereenkomst getekend. Dat zijn de minister van Verkeer en Waterstaat, de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de gedeputeerde van de provincie Gelderland, de dijkgraaf van Waterschap Rivierenland en de wethouder van de gemeente Zaltbommel. De gecoördineerde vergunningsaanvragen worden voorbereid.

#### *Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen*

De gemeente Gorinchem heeft als realisator de contract- en inschrijvingsdocumenten voor de aanbesteding voorgelegd aan de programmadirectie Ruimte voor de Rivier. De start van de marktbenadering is echter aangehouden vanwege procedures over de bestemming van de grond. De bezwaren zijn inmiddels niet ontvankelijk verklaard. De marktbenadering wordt begin 2011 hervat.

---

#### *Ontpoldering Noordwaard*

De minister van Verkeer en Waterstaat en de minister van VROM hebben eind augustus 2010 het Rijksinpassingsplan vastgesteld. Op het vastgestelde Rijksinpassingsplan zijn zestien beroepen binnengekomen bij de Raad van State. De aard van de beroepen gaf geen aanleiding om de aanbesteding uit te stellen. Die is parallel aan de publiekrechtelijke procedure gestart. In de verslagperiode zijn vijf marktpartijen geselecteerd om een bieding te doen. De gunning is voorzien in de komende verslagperiode.

In de afgelopen periode zijn de onteigeningsstukken aan de Kroon aangeboden. Tervisielegging van de onteigeningsstukken is voorzien in de eerste maanden van 2011.

#### *Ontpoldering Overdiepsche Polder*

Realisator Waterschap Brabantse Delta heeft in de verslagperiode het werk gegund. De aannemer heeft op 1 december 2010 een bijeenkomst gehouden voor de betrokken bewoners in het gebied. Daarmee is de uitvoering nu echt van start gegaan.

#### *Berging Volkerak-Zoommeer*

Met het oog op de realisatie van de maatregel vóór eind 2015, is het nodig de in de PKB gestelde datum van de projectbeslissing in 2012 te vervroegen naar 2011. Om het *no regret*-gehalte van de maatregel Waterberging Volkerak-Zoommeer te kunnen bepalen, is een gevoeligheidsanalyse Waterberging Zuidwestelijke Delta uitgevoerd (aangekondigd in VGR14). De belangrijkste conclusie over de berging op het Volkerak-Zoommeer is dat de maatregel effectief is voor de verlaging van de waterstand in de Rijnmond en de Drechtsteden en een eerste stap in de langetermijnstrategie van waterveiligheid in het benedenrivierengebied, waarbij een uitbreiding van waterberging op de Grevelingen een mogelijkheid is. Daarnaast zit het project andere projecten in de Zuidwestelijke Delta niet in de weg.

#### *Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden (private maatregel)*

In de vorige VGR is gemeld dat uiterlijk december 2010 zou worden besloten of en in hoeverre het nodig is om te kiezen voor de terugvaloptie van de alternatieve maatregel kribverlaging Pannerdensch Kanaal uit de PKB. Inmiddels zijn de meeste plantechische belemmeringen voor dit initiatief weggewerkt en daarmee is de alternatieve maatregel overbodig geworden. Het voorontwerpbestemmingsplan zal in het begin van het nieuwe jaar ter visie gaan. In de aanloop daar naartoe heeft de gemeente Lingewaard in de verslagperiode ingestemd met de desbetreffende inrichtings- en beheervisie. De verwachting is dat de in de PKB gestelde 8 cm waterstanddaling voor eind 2015 wordt gerealiseerd.

#### *Uiterwaardvergraving Meinerswijk*

In de PKB is opgenomen dat de gemeente Arnhem initiatiefnemer van deze maatregel is. Om te zorgen dat de uiterwaardvergraving vóór eind 2015 wordt uitgevoerd, is in samenspraak met de gemeente Arnhem afgesproken dat Rijkswaterstaat de planstudie en de uitvoering van de PKB-maatregel op zich neemt. Gewerkt wordt nu aan het uitwerken van een voorkeursvariant. In enkele

---

bijeenkomsten is het publiek over de plannen voorgelicht. De gemeente Arnhem werkt parallel aan een gebiedsvisie, waarin de rivierverruimende maatregel zal worden ingebed. De gemeentelijke plannen mogen vanzelfsprekend geen vertragend effect hebben op de tijdige realisatie van de waterstanddaling van 7 cm.

*Uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, de Tollewaard en obstakelverwijdering machinistenschool Elst*

In de verslagperiode zijn de marktpartijen geselecteerd en is de uitvraag naar de markt gegaan. Gunning is voorzien in de komende verslagperiode.

Doordat in het ontwerp rekening is gehouden met de ecologische doelen van de Kaderrichtlijn Water, zal bij Voorjaarsnota 2011 2,5 miljoen euro uit het KRW-budget worden toegevoegd aan het budget van deze maatregel.

*Dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (bij Zutphen)*

Aanvullend op paragraaf 2.4 kan worden gemeld dat in de verslagperiode het ontwerp voor de beide dijkverleggingen is geoptimaliseerd. Voor de besluitvorming is de m.e.r.-procedure gestart met een bekendmaking. Over de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen MER is een advies uitgebracht. Het MER zal te zijner tijd samen met de diverse bestemmingsplannen waarin de dijkverleggingsplannen zijn opgenomen, ter inzage worden gelegd.

*Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer)*

In de verslagperiode is volledige beschikbaarheid verkregen over alle benodigde gronden. Daardoor hoeft voor de twee maatregelen geen onteigeningsinstrument te worden ingezet. In de verslagperiode is verder het ontwerpbestemmingsplan ter inzage gelegd (tot en met 19 januari 2011). Bovendien zijn achtereenvolgens het plan van aanpak voor de voorbereiding van de realisatie, het inkoopplan en de selectieleidraad vastgesteld. Daarmee is de weg vrij voor de start van de marktbenadering begin 2011.

*Dijkverlegging Westenholte en uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (bij Zwolle)*

Begin december 2010 heeft de gemeente Zwolle het bestemmingsplan voor de dijkverlegging Westenholte vastgesteld. Voor beide maatregelen zijn het inkoopplan en de selectieleidraad vastgesteld en is de marktbenadering van start gegaan.

*Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld*

Conform het verzoek van de minister van Verkeer en Waterstaat bij de variantkeuze, heeft de initiatiefnemer provincie Gelderland tussentijds een voorstel gedaan voor een inlaatwerk dat goedkoper, betrouwbaarder en beter beheerbaar is. Deze variant heeft het vertrouwen van het gemeentebestuur, de bewoners, het waterschap en de beoogde beheerder. De variant is in de verslagperiode vastgesteld en wordt in het ontwerp verder uitgewerkt. Het regioadvies voor de beslissing over het projectontwerp (SNIP 3-advies) wordt in de komende periode ingediend. Ter voorbereiding

---

op de realisatie is het team al samengesteld en zijn werkzaamheden gestart. De ongeplande wisseling van ingenieurbureau (zie VGR16), de hogere personeelsinzet en meerwerk in de huidige fase van de projectbeslissing hebben geleid tot bijstelling van het plan van aanpak uit mei 2008 en tot meer kosten voor de planstudie. Het geactualiseerde plan en het bijbehorende budget zijn goedgekeurd. Het Rijksinpassingsplan kan direct na vaststelling van de SNIP 3-beslissing in procedure worden gebracht. De anticiperende grondverwerving in dit gebied verloopt tot nu toe succesvol. Zo zijn al zes van de negen agrarische bedrijven aangekocht en verplaatst. Er is voldoende grond verworven dat met de blijvers in het gebied voldoende ruilmogelijkheden zijn ontstaan.

---

## 5. Risicomanagement en auditing

### 5.1. Beheersing risico's op programmaniveau

Risico's kunnen leiden tot negatieve financiële gevolgen of tot vertraging van de uitvoering van het programma. De endogene en exogene risico's op programmaniveau zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Gezien de oorzaak van endogene risico's valt de verantwoordelijkheid voor de beheersing van die risico's binnen het programma. De oorzaak van exogene risico's ligt buiten het programma, en dus ook de verantwoordelijkheid voor de beheersing ervan. Het gaat dan bijvoorbeeld om wetswijzigingen.

Het overzicht van risico's wordt elk kwartaal geactualiseerd. Dan wordt nagegaan of er nieuwe risico's worden voorzien en of kansen en/of gevolgen van bestaande risico's zijn gestegen dan wel gedaald. Op basis van die inzichten worden vervolgens beheersmaatregelen getroffen om de kans van optreden of het effect van de risico's te verminderen. De ingeschatte kans van optreden van het risico vermenigvuldigt met de ingeschatte consequenties naar tijd en geld bepaalt de zogenaamde 'verwachtingswaarde' van een risico.

De risico's binnen het programma worden geclusterd naar de volgende thema's:

- **Hydraulica:** risico's die te maken hebben met het niet realiseren van de in de PKB gevraagde waterstanddaling.
- **Dijken:** risico's die te maken hebben met door waterschappen gewenste veranderingen bij dijkontwerpen.
- **Grond:** risico's die samenhangen met de bestemming van grond.
- **Vastgoed:** risico's die samenhangen met de verwerving van de benodigde gronden en opstallen.
- **Natuur:** risico's die samenhangen met vergunningverlening op basis van de natuurwetgeving.
- **Proces:** omgevings- en organisatierisico's die de voortgang van het programma vertragen of de kosten verhogen.
- **Markt en Aanbesteding:** risico's die samenhangen met de aanbesteding en uitvoering van de maatregelen door marktpartijen.

Op basis van actualisering van de risico's (in december 2010) is de top 5 van programmarisico's samengesteld. Voor de endogene risico's is hieronder een bedrag opgenomen als risicoserverving. Voor exogene risico's wordt dit niet gedaan. Bij het optreden van exogene risico's worden de budgettaire gevolgen ervan in beginsel niet binnen het PKB-budget gedekt.

Risico	Verwachtingswaarde (kans * gevolg)
1. PROCES: na SNIP 3-beslissing komen onverwachte zaken / risico's en nieuwe elementen aan het licht die in de realisatieovereenkomst dienen te worden opgelost.	€ 6 miljoen 2 maanden vertraging
2. GROND: er worden extra eisen gesteld aan de grond voordat die kan worden benut voor	€ 8,5 miljoen 1 maand vertraging

bodemtoepassingen.	
3. PROCES: de initiatiefnemer/realisator heeft onvoldoende kennis en kunde om de juiste activiteiten uit te voeren die horen bij de opgedragen verantwoordelijkheden. Zowel inhoudelijk als op het terrein van sturing en beheersing.	€ 3,5 miljoen 3 maanden vertraging
4. NATUUR: vergunningen (inclusief die inzake Flora- en faunawet en Natuurbeschermingswet) worden niet of traag afgegeven of onder (kostenverhogende) additionele voorwaarden.	3 maanden vertraging € PM (risicoanalyse is nog niet afgerond)
5. DIJKEN: wens van de waterschappen tot wijziging van het dijkontwerp in de PKB (zowel dijkverbetering als dijkverlegging) als gevolg van nieuwe inzichten.	2 maanden vertraging [het financiële risico is exogeen]

*Na de SNIP 3-beslissing komen onverwachte zaken/risico's en nieuwe elementen aan het licht die in de realisatieovereenkomst moeten worden opgelost.*

Na de SNIP 3-beslissing kunnen zich nog veranderingen voordoen door nieuwe gebeurtenissen. Het kan bijvoorbeeld nodig zijn het dijkontwerp nog aan te passen. De daarmee samenhangende kosten komen ten laste van het programma. Beheersing van dit risico gebeurt door op diverse momenten de risicoregisters te toetsen op volledigheid en juistheid. En ook doordat de programmadirectie Ruimte voor de Rivier en de realisator al in een vroeg stadium – rond de projectbeslissing – overeenstemming bereiken over de risicoverdeling.

*Er worden extra eisen gesteld aan de grond voordat die kan worden benut voor bodemtoepassingen.*

Dit grondrisico hangt enerzijds samen met de maatschappelijke en bestuurlijke discussies over de toepassing van het per 1 januari 2008 in werking getreden Besluit Bodemkwaliteit, en anderzijds met een discussie over eisen die de wet- en regelgeving stelt aan de uitvoering. Ook de noodzaak om de hinder voor de omgeving te beperken speelt een rol. Dit risico is ten opzichte van VGR16 verlaagd van 14 miljoen euro naar 8,5 miljoen euro als gevolg de publicatie van de door de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu vastgestelde circulaire 'herinrichting diepe plassen' in de Staatscourant van 24 december 2010. Met deze publicatie is het beleid voor verondieping van plassen in het rivierengebied zodanig verduidelijkt, dat het hiermee samenhangende risico is verlaagd. In de brief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 21 december 2010 wordt er op gewezen dat hoogwaterbeschermingsprogramma's zoals Ruimte voor de Rivier vrijwel ongewijzigd doorgang zullen kunnen vinden.

*De initiatiefnemer/realisator heeft onvoldoende kennis en kunde om de juiste activiteiten uit te voeren die horen bij de opgedragen verantwoordelijkheden. Zowel inhoudelijk als op het terrein van sturing en beheersing.*

Om de gevolgen van dit risico in tijd en geld te beperken, wordt voortdurend geïnvesteerd in de kennis en kunde van de

---

initiatiefnemers. Het tijdrisico is ten opzichte van VGR16 teruggebracht van zeven naar drie maanden. De investeringen sorteren dus effect, maar dit laat onverlet dat het risico vooralsnog in de top 5 blijft staan.

*Vergunningen (inclusief die inzake de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet) worden niet of traag afgegeven of onder (kostenverhogende) additionele voorwaarden.*

Door de complexiteit van de Natuurbeschermingswet en daarmee gepaard gaande interpretatieverschillen ten aanzien van de verplichtingen op grond van de wet, loopt het programma kans op vertraging (zie ook paragraaf 2.3). Voor sommige maatregelen moet namelijk toch naar alternatieven worden gezocht of moet natuur worden gecompenseerd. Voor het programma betekent dit primair een tijdrisico. Compensatie dient bovendien te zijn gerealiseerd voordat het werk mag beginnen. Op maatregelniveau wordt zo veel mogelijk geprobeerd significant negatieve effecten uit te sluiten, door te zorgen voor een zorgvuldig ontwerp met eventueel mitigerende maatregelen. Voor een beperkt aantal maatregelen is de passende beoordeling definitief afgerond. De kwantificering van dit risico is in deze verslagperiode verlaagd, omdat veel expertise wordt ingezet om eventuele problemen al in de voorfase op te lossen. Ook zal het risico worden beperkt wanneer het rivierengebied zal worden aangemerkt als één of twee Natura 2000-gebieden in plaats van vijf afzonderlijke gebieden.

*Wens van de waterschappen tot wijziging van het dijkontwerp in de PKB (zowel dijkverbetering als dijkverlegging) als gevolg van nieuwe inzichten.*

Risico is dat waterschappen anticiperen op een verzwaring van de ontwerpeisen met betrekking tot piping door reeds vooruitlopend op een eventuele wijziging van de voorschriften en/of ontwerprichtlijnen hun dijkontwerp aan te passen. Piping houdt in dat er water door een kade of dijk stroomt als gevolg van een waterstandsverschil. Om de risico's van piping te beheersen, kunnen waterschappen vragen om de plaatsing van extra pipingbermen, kleischermen en damwanden. Dit risico wordt beschouwd als een exogeen risico, omdat de oorzaak van het risico buiten het programma valt; voor het programma vormt het huidige ontwerp kader namelijk het uitgangspunt. Indien de voorschriften op dit punt echter zouden worden aangepast en van toepassing worden op de PKB-maatregelen, dan worden de financiële gevolgen ervan geschat op 48 miljoen euro.

Ten opzichte van VGR16 is in de verslagperiode het risico verlaagd dat de koppeling van maatregelen met regionale gebiedsontwikkeling leidt tot onderlinge afhankelijkheid en tot een complexer project. De verlaging van dit risico komt vooral doordat de gemeente Nijmegen binnen de afgesproken tijd aan de staatssecretaris een integraal plan heeft aangeboden van de dijkteruglegging bij Lent in combinatie met stadsontwikkeling. Het risico is daardoor verdwenen uit de top 5, maar nog niet geheel verdwenen. Het speelt nog wel bij de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (in combinatie met het plan IJsselsprong) en de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden,



---

stuweiland Hagestein, Hagesteinse uiterwaard en Heerenwaard (in combinatie met de gebiedsinrichting door de provincie Utrecht).

## 5.2 Risicoprofielen per thema

Deze paragraaf gaat in op de financiële risico's. Dit betekent niet dat de tijdrisico's geen rol spelen: deze worden net als de financiële risico's elk kwartaal bijgewerkt en 'doorvertaald' naar de probabilistische planning op maatregelniveau.

De optelsom van de financiële verwachtingswaarden van de individuele risico's bepaalt het risicoprofiel per thema (zie de tabel). Het totale risicoprofiel is een som van deze profielen én van de risicovoorziening op maatregelniveau.

<b>Thema's</b>	<b>PKB4 verwachtingswaarde</b>	<b>verwachtingswaarde begin verslagperiode</b>	<b>verwachtingswaarde einde verslagperiode</b>
Proces	96,9	10,9	25,2
Grond	116,4	58,6	57,1
Vastgoed	40,1	2,1	2,1
Hydraulica	54,2	25,7	10,9
Natuur	11,2	3,0	1,3
Markt & Aanbesteding	-	6,2	4,4
<b>Subtotaal risico's</b>	<b>318,8</b>	<b>106,5</b>	<b>101,0</b>
<b>Voorziening voor risico's op maatregelniveau</b>	<b>65,4</b>	<b>65,4</b>	<b>65,4</b>
<b>Totaal</b>	<b>384,2</b>	<b>171,9</b>	<b>166,4</b>

*Tabel 5.2: Kwantificering van risicoprofiel in miljoen euro naar programmathema's*

Uit het overzicht blijkt dat het risicoprofiel in de verslagperiode per saldo met 5,5 miljoen euro is gedaald.

De stijging van het risicoprofiel van procesrisico's met 14,3 miljoen euro is voor 10 miljoen euro het gevolg van de bestuurlijke keuze om op een bepaald traject in de Waal mogelijk langsdammen aan te leggen in plaats van kribben te verlagen (zie paragraaf 2.3). Deze bestuurlijke keuze betekent dat er een risico is dat de bijdrage van 10 miljoen euro vanuit Ruimte voor de Rivier in de kosten van de langsdammen ten laste zal komen van de post onvoorzien. Daarnaast is het profiel met ruim 4 miljoen euro gestegen door het toevoegen van vier risico's die te maken hebben met het verleggen van hoogspanningskabels en de geringe bekendheid met de Nadeelcompensatieregeling Kabels en Leidingen (NKL-regelgeving) bij de initiatiefnemers en realisatoren.

---

Het risicoprofiel van grond is iets gedaald ten opzichte van de vorige verslagperiode. Het risico is gedaald met 5,5 miljoen euro door de genoemde publicatie van de circulaire 'herinrichting diepe plassen'. Tegenover deze verlaging staat het risico dat het rijksdepot IJsselooog wordt gesloten voordat de Ruimte voor de Riviermaatregelen gereed zijn. Dit risico is een uitvloeisel van de lange termijn visie die wordt uitgewerkt voor de rijksdepots. Indien rijksbaggerspecie moet worden afgevoerd naar een ander rijksdepot, brengt dit voor een aantal maatregelen extra vervoerkosten met zich mee. In de loop van 2011 zal de staatssecretaris naar verwachting een besluit nemen over de lange termijn visie op de rijksdepots.

Het risicoprofiel voor hydraulica is met bijna 15 miljoen euro afgenomen. De laatste pakkettoets (zie VGR 16) liet al zien dat de huidige ontwerpen van de maatregelen wijzen op voldoende waterstanddaling en bij sommige maatregelen op zelfs meer dan beoogd. Dit heeft in VGR16 al geleid tot een forse afname van het risicoprofiel voor hydraulica. In de verslagperiode is het profiel verder verlaagd dankzij de uitkomst van de hydraulische toets op de dijkteruglegging bij Lent.

Voor de risicoprofielen die zijn gedaald, Markt en Aanbesteding en Natuur, zijn geen nieuwe financiële risico's gesignaleerd. Het vastgoedrisico is in de verslagperiode gelijk gebleven.

### **5.3 Auditing**

In de verslagperiode is opdracht gegeven tot een evaluatie van de ontwerpprocessen in het kader van ruimtelijke kwaliteit. Deze evaluatie zal ook worden benut bij de externe tussentijdse evaluatie, die volgens de PKB in 2011 moet worden uitgevoerd.

De externe tussentijdse evaluatie heeft zowel betrekking op de voortgang van de PKB-doelen als op de manier waarop de PKB wordt uitgevoerd. De evaluatie wordt door een onafhankelijke partij - de Erasmus Universiteit in samenwerking met Berenschot - uitgevoerd. De leiding is in handen van prof. dr. M.J.W. van Twist, hoogleraar bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit. In de verslagperiode is gestart met de uitvoering van de evaluatie. Het resultaat van de tussenevaluatie wordt samen met VGR18 eind september 2011 aan de Tweede Kamer aangeboden.

## 6. De financiën van het programma

### 6.1. Programmabudget en programmaring

Alle 39 maatregelen zijn, conform het Basismodel Beheersing Grote Projecten, in de PKB gebudgetteerd volgens de Project Ramingen Infrastructuur (PRI)-systematiek. Het budget is volgens die systematiek in de PKB bepaald op 2,2 miljard euro (prijspeil 2005) met een bandbreedte van 37 procent. In de praktijk neemt, naarmate de voortgang vordert, de scherpte toe en doen zich budgettaire mee- en tegenvallers voor. Conform de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) die het ministerie van Infrastructuur en Milieu toepast, is bij de variantkeuze (SNIP 2a) de bandbreedte maximaal 25 procent en bij de projectbeslissing (SNIP 3) maximaal 15 procent. De bandbreedte neemt af naarmate meer SNIP 3 (project)beslissingen zijn genomen.

Het programmabudget bedraagt anno 31 december 2010 2.342 miljoen euro (in VGR16 was dit 2.342,9 miljoen euro). De mutatie van 0,9 miljoen euro ten opzichte van VGR16 is als volgt te verklaren (zie ook de budgethistorie in bijlage 3a en 3b):

- De eerder toegekende prijsbijstelling van 4,2 miljoen euro is in de verslagperiode met 4,0 miljoen euro teruggedraaid. De toenmalige minister van Verkeer en Waterstaat heeft besloten dat de uitkering van de prijsbijstelling alleen geldt voor projecten die al in uitvoering zijn.
- Voor de obstakelverwijdering Elst (zie paragraaf 4.2.4) is 2,5 miljoen euro toegekend uit het KRW-budget (artikel 11 Infrastructuurfonds). Dit wordt in de Voorjaarsnota 2011 verwerkt in de rijksbegroting.
- Administratieve mutatie voor de aansluiting op de financiële randvoorwaarden van de ontwerpbegroting 2011 als gevolg van afrondingen, zijnde plus 0,6 miljoen euro.

	<b>Totaal VGR16</b>	<b>Wijzigingen in verslagperiode</b>	<b>Totaal einde verslagperiode</b>	<b>Prijs-indexering</b>	<b>Totaal VGR17</b>
<b>PKB-fase</b>	<b>39,2</b>		<b>39,2</b>		<b>39,2</b>
<b>Planstudiefase</b>	<b>71,6</b>	<b>0,6</b>	<b>72,2</b>		<b>72,2</b>
<b>Uitvoeringsfase</b>	<b>2.122,2</b>	<b>2,5</b>	<b>2.124,7</b>	<b>4,0-</b>	<b>2.120,7</b>
<b>Programma-management</b>	<b>109,9</b>		<b>109,9</b>		<b>109,9</b>
<b>Totaal projectbudget</b>	<b>2.342,9</b>	<b>3,1</b>	<b>2.346,0</b>	<b>4,0-</b>	<b>2.342,0</b>

Tabel 6.1 het programmabudget per 31 december 2010 (bedragen € mln, inclusief btw, prijspeil 2010)

De programmaring (prijspeil 2010) volgt op de bijgestelde ramingen per maatregel op grond van de reeds genomen projectbeslissingen, de in de verslagperiode voorgelegde projectbeslissingen, het saldo van aanbestedingsmee- en tegenvallers en de actualisering van het programmabrede risicoprofiel. De dynamiek van deze elementen maakt de raming tot een momentopname.

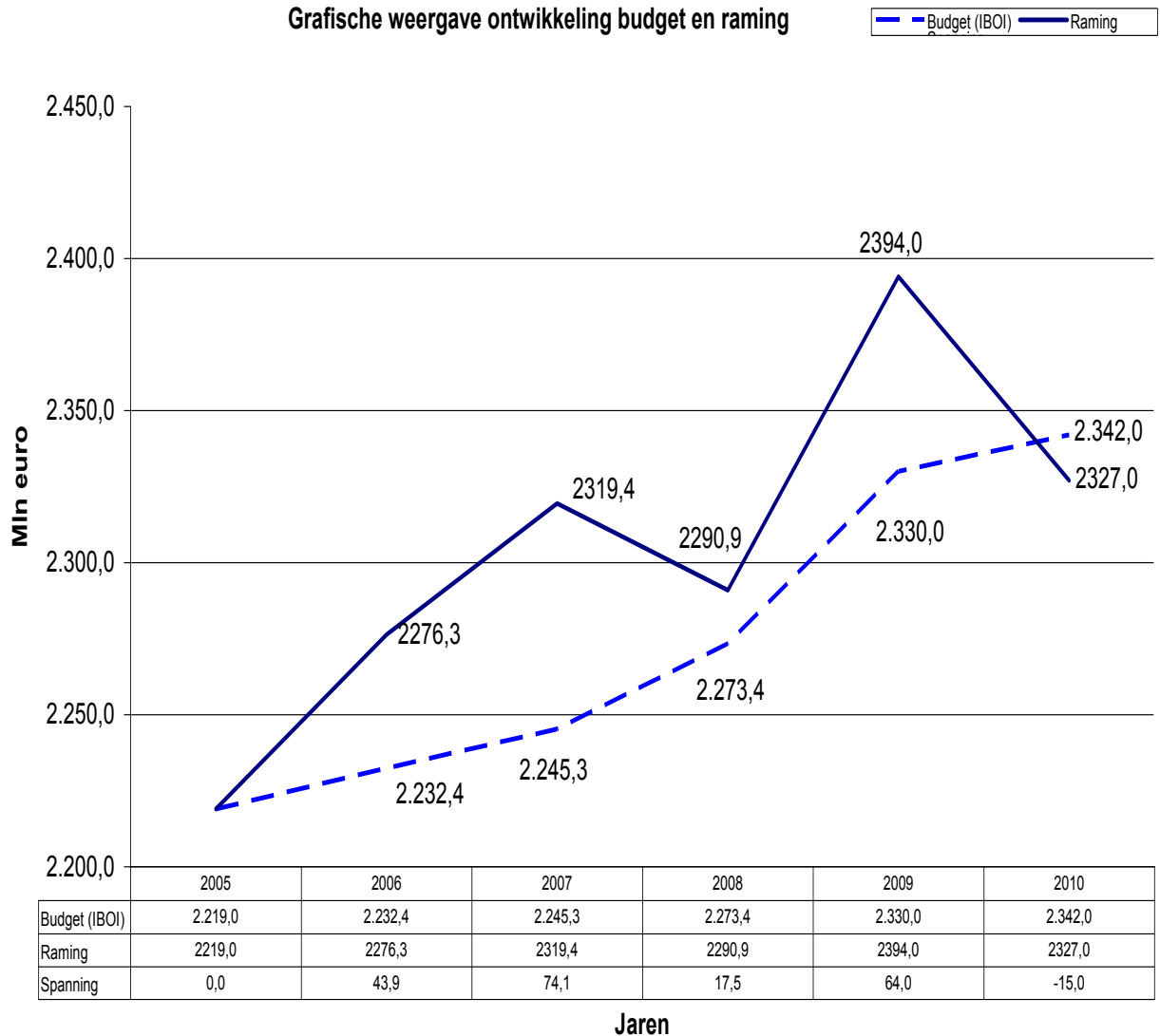
De raming op 31 december 2010 sluit op 2.327 miljoen euro. Hiervoor geldt een bandbreedte van 26 procent (in VGR16 was de bandbreedte 26,2 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen de 1,7 miljard en 3,0 miljard euro.

In vergelijking met VGR16 (2.356 miljoen euro) is de raming neerwaarts bijgesteld met 29 miljoen euro. Deze daling is als volgt te verklaren:

- Daling van de raming van de maatregelen met per saldo 26,5 miljoen euro;
- Daling van het risicoprofiel met 5,5 miljoen euro (zie tabel 5.2);
- Onttrekking aan het budget 'technische onvoorzien' van 3 miljoen euro wegens de aanleg van een regelwerk bij de Pannerdense Kop (zie paragraaf 6.5).

Grafisch ziet de ontwikkeling van het budget en de raming er als volgt uit.

**Grafische weergave ontwikkeling budget en raming**



*Figuur 6.1 ontwikkeling budget en raming vanaf 2005 (bedragen € mln, inclusief btw)*

---

Het aanbestedingsresultaat is tot en met de verslagperiode 42 miljoen euro.

De raming bevat de kosten van versterking van de waterveiligheid en de reguliere inpassingskosten. Buiten het PKB-budget om dragen derden voor circa 80 miljoen euro bij aan de financiering van de gebiedsontwikkeling. Zo financiert de provincie Gelderland het verplaatsen van overslagbedrijf De Beijer (zie paragraaf 4.2.4). Het genoemde bedrag heeft geen betrekking op regionale bijdragen voor de lange termijn afvoer van 18.000 m<sup>3</sup>/sec. Deze informatie is conform de tijdens het nota-overleg van 13 december 2010 aangenomen motie Lucas, die de regering verzoekt bij projecten in het kader van onder andere Ruimte voor de Rivier onderscheid te maken tussen opgaven voor waterveiligheid en zoetwatervoorraad enerzijds en ambities op andere beleidsterreinen anderzijds. De motie vraagt de regering bij de financiële verantwoording dit onderscheid inzichtelijk te maken.

## **6.2. Uitgaven en verplichtingen**

Tabel 6.2 geeft de uitgaven aan voor de diverse fasen van het programma. De PKB-fase is afgesloten. Op deze noemer worden geen uitgaven meer gedaan of verplichtingen aangegaan.

Voor de planstudiefase zijn in de verslagperiode voor 15,3 miljoen euro aan betalingen gedaan. De grootste betalingen betreffen:

- Dijkteruglegging Lent (5,6 miljoen euro);
- Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (2,0 miljoen euro);
- dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (2,0 miljoen euro).

De uitgaven voor realisatie in deze verslagperiode bedragen 73,4 miljoen euro. Ze hebben vooral betrekking op:

- Betalingen voor de vastgoedaankopen. Deze lopen sinds 2007 via het Groenfonds. Om de betalingen voor lopende vastgoedaankopen te kunnen doen, is in de verslagperiode het saldo van het Groenfonds aangevuld met stortingen tot een totaal van 45 miljoen euro. Deze betaling is opgenomen in tabel 6.2. De feitelijke vastgoeduitgaven door het Groenfonds bedroegen 65 miljoen euro. De grootste uitgaven waren:
  - 39 miljoen euro voor de ontpoldering Noordwaard;
  - 9 miljoen euro voor de ontpoldering Overdiepsche polder;
  - 9 miljoen euro voor de dijkverlegging Westenholte en de uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden;
  - 4 miljoen euro voor de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld.
- Voorbereidende werkzaamheden, waaronder diverse onderzoeken voor de realisatie van de maatregelen die in de voorbereiding van de uitvoeringsfase zijn beland (23,5 miljoen euro).
- Bouwkosten bij de dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij en de pilot van de verlaging van 100 kribben langs de Waal (2,4 miljoen euro).

	t/m VGR 15 t/m 31-12- 2009	VGR 16 01-01- 2010 t/m 30- 06-2010	VGR 17 01-07- 2010 t/m 31- 12-2010	Totaal uitgaven t/m 31-12-2010
PKB-fase	50,8			50,8
Planstudie	73,0	4,3	15,3	92,6
Uitvoering	275,8	39,8	73,4	389,0
programmamanagement	42,9	5,7	8,1	56,7
Verplichtingen buiten scope	10,9			10,9
<b>Totaal artikel 16.02.02</b>	<b>453,4</b>	<b>49,8</b>	<b>96,8</b>	<b>600,0</b>

Tabel 6.2 Uitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen € mln., inclusief btw)

Tabel 6.3 bevat de verplichtingen over de verslagperiode.

	t/m VGR 15 t/m 31-12- 2009	VGR 16 01-01- 2010 t/m 30-06- 2010	VGR 17 01-07- 2010 t/m 31-12- 2010	Totaal verplicht t/m 31-12-2010
	t/m VGR 15	VGR 16	VGR 17	Totaal verplicht
	t/m 31-12- 2009	01-01- 2010 t/m 30-06- 2010	01-07- 2010 t/m 31-12- 2010	t/m 31-12-2010
PKB-fase	50,8			50,8
Planstudie	92,4	4,7	19,3	116,4
Uitvoering	281,1	46,6	71,5	399,2
Programmamanagement	45,8	10,5	3,3	59,6
Verplichtingen buiten scope	10,9			10,9
<b>Totaal artikel 16.02.02</b>	<b>481,0</b>	<b>61,8</b>	<b>94,1</b>	<b>636,9</b>

Tabel 6.3 Verplichtingen Ruimte voor de Rivier (bedragen € mln., inclusief btw)

### 6.3. Kasritme Ruimte voor de Rivier

In tabel 6.4 is het verwachte kasritme opgenomen. Deze reeks wordt regelmatig geactualiseerd op basis van de voortgang van het programma. Omdat de daaruit voortvloeiende begrotingsmutaties pas in de eerst volgende wijzigingswet op de begroting kunnen worden doorgevoerd, kan de geactualiseerde kasreeks afwijken van de meerjarige beschikbare bedragen in de Rijksbegroting.

Kasritme Ruimte voor de Rivier	t/m 2009	2010	2011	2012	2013	Later	Totaal
<b>Budget prijspeil: 2010</b>							
<b>Totaal IF 16.02.02</b>	<b>454,2</b>	<b>146,6</b>	<b>100</b>	<b>334,3</b>	<b>311,7</b>	<b>995,2</b>	<b>2.342</b>

Tabel 6.4 Kasritme Ruimte voor de Rivier (in € mln. inclusief btw, prijspeil 2010)

### 6.4. Ontvangsten

Het programma kent een ontvangstentaakstelling van 100 miljoen euro. In de verslagperiode is 0,2 miljoen euro ontvangen aan EU-subsidies. Tabel 6.5 laat de volledige stand zien.

	t/m VGR 15 t/m 31-12-2009	VGR 16 01-01-2010 t/m 30-06-2010	VGR 17 01-07-2010 t/m 31-12-2010	Totaal ontvangen t/m 31-12-2010
Projectgebonden ontvangsten	2,3			2,3
Agentschapbijdrage 2007	8,7			8,7
EU-subsidies	0,2	2,3	0,2	2,7
<b>Totaal</b>	<b>11,2</b>	<b>2,3</b>	<b>0,2</b>	<b>13,7</b>

*Tabel 6.5 Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier ultimo 31 december 2010, bedragen in € mln.*

Een groot deel van de ontvangstentaakstelling van 100 miljoen euro zou afhangen van EU-subsidies. De ontvangstentaakstelling zal niet worden gehaald doordat, zoals al in VGR14 is vermeld, de criteria en prioriteiten bij EU-subsidiëring zijn aangepast. De inkomsten uit EU-subsidies worden nu geraamd op 4 miljoen euro.

Behalve uit EU-subsidies worden inkomsten verwacht uit de verkoop van overtollig gesteld vastgoed tot een maximum van 30 miljoen euro.

De totale ontvangsten worden geraamd op circa 45 miljoen euro; hierdoor resteert er een tekort van 55 miljoen euro op de ontvangstentaakstelling.

## 6.5. Monitoring post onvoorzien

In de verslagperiode is 3 miljoen euro onttrokken aan het budget 'technisch onvoorzien' voor het uitvoeren van een planstudie en de realisatie van een regelwerk bij de Pannerdense Kop. Dit regelwerk is nodig om te zorgen dat de afvoerverdeling bij de Pannerdense Kop tijdens de uitvoering niet mag verslechteren als gevolg van de uitvoeringsvolgorde van het programma Ruimte voor de Rivier. De oplevering van het regelwerk is voorzien voor de start van het winterseizoen 2012/'13.

	Bestuurlijke Keuzes	Technisch	Totaal
<b>Budget onvoorzien (stand bij PKB deel 4)</b>	<b>221,2</b>	<b>162,9</b>	<b>384,2</b>
Onttrekking tot verslagperiode	79,3	7,0	86,3
Onttrekking in verslagperiode		3,0	3,0
<b>Restant onvoorzien</b>	<b>141,9</b>	<b>152,9</b>	<b>294,9</b>

*Tabel 6.6 Benutting post onvoorzien*

Bijlage 4 bevat de specificatie van de onttrekkingen aan het budget onvoorzien tot en met de verslagperiode.

---

## **Bijlage 1: Communicatie met het parlement**

Hieronder volgt een overzicht van de correspondentie die de minister van Verkeer en Waterstaat dan wel de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu in de verslagperiode over het programma aan de Eerste en Tweede Kamer heeft gezonden.

- Op 28 augustus 2010 zond de minister een brief met een reactie op de aanvullende CPB-beoordeling IJsseldelta Zuid naar de Kamer (TK 30080, nr. 46).
- Op 1 oktober 2010 zond de minister VGR16 Ruimte voor de Rivier over de periode 1 januari 2010 – 30 juni 2010 met een aanbiedingsbrief naar de Kamer. Als bijlage is een overzicht van de Ruimte voor de Riviermaatregelen meegestuurd (TK 30080, nr. 47).
- Op 13 oktober 2010 stuurde de minister een addendum op VGR16 naar de Kamer (TK 30080, nr. 48).
- Op 1 november 2010 zond de staatssecretaris het accountantsrapport van de Departementale Auditdienst bij VGR16 met een begeleidende brief naar de Kamer (TK 30080, nr. 49).

Op 13 december 2010 is er op verzoek van de Tweede Kamer een Notaoverleg MIRT (Water) gehouden met de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. Agendapunten waren onder andere VGR16 en het addendum op VGR16.



## Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR-nr
Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden	01-07-2007	Q1 2010	Datum 01-07-2007 was gebaseerd op de vroegere status van de maatregel als NURG-project en daarmee niet realistisch. Samenhang met andere maatregel bij Deventer (uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard) kan worden aangehouden.	VGR10  VGR12
Dijkteruglegging Lent	01-07-2007	Q3 2010	Procesgang is stilgelegd tijdens de parlementaire behandeling van de PKB. Combineren van meerdere doelen naast veiligheid en ruimtelijke kwaliteit kost extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR10  VGR12 VGR14
Obstakelverwijdering Suikerdam	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Voornemen de maatregel te schrappen.	VGR12  VGR17
Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Q3 2010	Q1 2012	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Deze uiterwaardvergraving doorloopt in het kader van een vervroegde marktbenadering een ander traject, waardoor de uitvoering direct na de projectbeslissing kan starten.	VGR12  VGR17
Berging Volkerak-Zoommeer	Q3 2009	Q1 2012	Samenhang met meerdere andere doelstellingen (scheepvaart, waterkwaliteit en verhouding zoet/zoutwater) in gebied maakt meer diepgaande afweging in planstudie noodzakelijk.	VGR12
Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Q3 2008	Q3 2011	Gemeente Arnhem wil relatie met stadsontwikkelingsproject leggen. Daartoe is start planstudie getemporeerd.	VGR12

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR-nr
Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden Uiterwaardvergraving Middelwaard Uiterwaardvergraving De Tollewaard Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Q3 2008	Q1 2012	In PKB-planning is onvoldoende tijd genomen voor valideren van zoekrichtingen. Uitvoerende marktpartij wordt in planstudiefase ingeschakeld, waarbij planstudie wordt gecombineerd met de voorbereiding van de realisatiefase.	VGR12  VGR16
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagestein	Q3 2008	Q2 2011	Gebiedsproces onder leiding van provincie Utrecht vraagt extra tijd. Benodigde tijd voor aanbesteding van ingenieursbureau ten behoeve van projectbeslissing.	VGR12 VGR14  VGR16
Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en Vijfheerenlanden	Q3 2010	Q3 2011	Dijkverbetering wordt gezien in samenhang met andere maatregelen en programma's.	VGR12 VGR17
Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Q3 2009	Q2 2011	Voor de uitvoering van de motie-Eigeman is veel tijd ingeruimd om de bredere gebiedsontwikkeling mee te nemen in dit project. Tussentijdse beëindiging van het contract met het ingenieursbureau door de initiatiefnemer (provincie Gelderland) en gunning aan een ander consortium.	VGR12   VGR16
Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Westenholte	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Cortenoever Dijkverlegging Voorsterklei	Q3 2009	Q2 2011	De keuze voor integrale gebiedsontwikkeling en voor de lange termijn taakstelling vraagt extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op. Beslissing over de variantkeuze werd aangehouden als gevolg van het bij de gemeente Zutphen ingediende verzoek voor het houden van een correctief referendum over het door de regio ontwikkelde plan.	VGR14   VGR16

**Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002 – 2006)**

<b>Budgetmutaties en IBOI indexering PKB-fase</b>			
<b>Mutatie</b>	<b>Bedrag pp'02 (mln €)</b>	<b>Bedrag gecommuniceerd in Tweede Kamer</b>	<b>Bron: VGR-nr</b>
<b>PKB/TB</b>	<b>1.987,0</b>	<b>1.900 (1,9 mrd)</b>	<b>Basis</b>
Geen scopewijzigingen			
<b>Saldo scopewijzigingen</b>	<b>-</b>		
Geen tegenvallers			
<b>Saldo mee- en tegenvallers</b>	<b>-</b>		
Overheveling budget naar projecten in uitvoering	117,0-	117 (pp2002)	1
Budget uit PKB-overig agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij + Zuiderklip	49,5-	-51,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Hondsbroeksche Pleij agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij	44,7	46,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Zuiderklip agv projectbesluit Zuiderklip	4,8	5,0 (pp2004)	4
Correctie vanwege prijsdruk door ontwikkelingen in de bouw en doelmatig aanbesteden; verdeeld over Hondsbroeksche Pleij -1,0, Zuiderklip 0,1; PKB overig -11,5 alle pp 2002)	12,6-	-13,1(pp2004)	4
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	200 (pp2005)	6
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	100 (pp2005)	6
Correctie aanbestedingsmeevallers	18,2-	-19 (pp2005)	6
Correctie op afrondingenverschillen	0,4	0,4 (pp 2006)	9
<b>Saldo technische mutaties</b>	<b>139,9</b>		
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9		
IBOI 2002-2006	105,6		
<b>Totaal</b>	<b>2.232,4</b>		

<b>Prijsindexpercentages</b>	
2002-2003	2,75%
2003-2004	1,23%
2004-2005	0,39%
2005-2006	0,66%

**Bijlage 3b: Budgethistorie  
planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)**

<b>Budgetmutaties (€ miljoen inclusief BTW)</b>			
<b>Mutatie</b>	<b>Bedragen</b>		<b>Bron: VGR-nr</b>
<b>PDR (pp 2006)</b>	<b>2.232,4</b>		<b>VGR9 + PKB4</b>
Geen scopewijzigingen	-		
<b>Saldo scopewijzigingen</b>	<b>-</b>		
Geen tegenvallers	-		
<b>Saldo mee- en tegenvallers</b>	<b>-</b>		
Technische mutaties 2007	0,4		10
<b>Saldo technische mutaties</b>	<b>0,4</b>		
<b>Totaal</b>	<b>2.232,8</b>		
IBOI 2006-2007	12,4		10
IBOI 2007-2008	38,1		12
IBOI 2008-2009	42,7		14
IBOI 2009-2010	4,2		16
IBOI 2009-2010 correctie	4,0-		17
<b>Saldo prijsindexeringen</b>	<b>93,4</b>		
<b>Totaal</b>	<b>2.326,2</b>		
Hanzelijn	10,0-		12
Administratieve aanvulling	8,7		13
Overheveling HWBP	4,0-		14
Toezegging financiering Noordwaard (EHS, KRW)	8,9		15
Terugboeking overheveling HWBP	4,0		16
Toezegging financiering KRW Lent (wordt verwerkt bij Voorjaarsnota 2011)	5,0		16
Toezegging financiering KRW Neder-Rijn (wordt verwerkt bij Voorjaarsnota 2011)	2,5		17
Administratieve mutatie	0,6		17
<b>Totaal (pp 2010)</b>	<b>2.342,0</b>		

<b>Prijsindexpercentages</b>	
2006-2007	0,44%
2007-2008	1,48%
2008-2009	2,14%
2009-2010	0,00%

---

**Bijlage 4: Specificatie van onttrekkingen aan het budget 'onvoorzien'.**

<b>Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Bestuurlijke keuzes (€ miljoen inclusief btw)</b>	
Schadeclaim gemeente Nijmegen	48,5
Tweede stadsbrugpijler Nijmegen	10,8
<b>Totaal onttrekkingen</b>	<b>59,3</b>

<b>Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Technisch onvoorzien (€ miljoen inclusief btw)</b>	
Correctie PKB-fase	2,0
Aankoop steenfabriek Elst	5,0
Uitvoering overlaat Pannerden	3,0
Afkoop beheer- & onderhoudskosten van gemeenten en waterschappen	20,0
<b>Totaal onttrekkingen</b>	<b>30,0</b>

<b>Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier (€ miljoen inclusief btw)</b>	
Totaal opgetreden risico's	<b>89,3</b>